

OMNES VIAE ROMAM DUCUNT

INHOUD

- 1.** Woord vooraf
- 2.** De nieuwe vormgeving
- 8.** Reislustige Romeinen in de keizertijd
- 11.** Interview met fietsers Rink en Marijke
- 15.** Lezersbijdrage Guus Wesseling en Riet van Laake
- 16.** Pelgrimeren in eigen land

- 19.** Interview met Cédric Raskin
- 21.** Lezersbijdrage Henk Sieben
- 22.** Interview Reisboekhandel De Zwerver
- 26.** De pelgrimstocht als oefenschool
- 29.** Lezersbijdrage Ina Frikken
- 30.** Interview met Simone Frignani
- 33.** Lezersbijdrage Syds Post
- 38.** Column van Theo Coolen
- 40.** Lezersbijdrage Bea Wijnberg
- 41.** Colofon

Voorwoord van de hoofdredacteur

De rode draad

Bestaan er “echte pelgrims” en “nep-pelgrims”? Zoals er echt nieuws en nepnieuws bestaat? Is een wandelaar meer pelgrim dan een fietser? Of ben je geen echte als je de nacht doorbrengt in een comfortabel hotelbed, in plaats van onder een paardendecken in de hooiberg? Kun je van een pelgrimage spreken als je eindbestemming niet een heilige, historisch belangwekkende of iconische plek is? Of deze: kun je een wandeling langs een aantal kerken in de binnenstad van Amsterdam een pelgrimstocht noemen?

Met andere woorden: wat is karakteristiek voor een pelgrimstocht? Die vraag loopt als rode draad door dit voorjaarsnummer van OMNES. Als redactie bepalen we zelden vooraf een thema. Dit keer rolde deze gemeenschappelijke noemer vanzelf uit veel van de verhalen die we de laatste maanden verzamelden: wat is het verschil tussen een pelgrim en een toerist?

Neem nou bijvoorbeeld het verhaal van Rink van Fucht en Marijke Schut op pagina 11: zij beschrijven hun fietstocht naar de Dolomieten als een ‘zoektocht naar de bron, het heiligdom in onszelf; naar zo sober en zelfvoorzienend mogelijk leven, minimaal consumeren, maar ook naar ieders opdracht en taak op deze aarde. Dat is voor ons pelgrimeren.’

Ook Nhung Dam (pagina 4) beschrijft haar wandelingen in spirituele termen ‘als een soort Zen-beleving, waarin je één wordt met jezelf; en ook met de natuur om je heen. Je binnenwereld en buitenwereld smelten als het ware samen.’ Zij liep een virtuele wandeling tot ver voorbij Rome, door de afstanden van alle coronawandelingen die zij vanaf half maart vorig jaar vanuit Amsterdam maakte aan elkaar te rijgen. Is dat een pelgrimstocht?

Gelukkig hoeven wij niet het antwoord te geven op de vraag wat “echt” is en wat niet. Dat doen wetenschappers wel. Sommigen van hen buigen zich jarenlang over de verschillen en overeenkomsten. En ze komen erachter dat er heel veel gradaties zijn tussen de religieuze bedevaartganger en de hedonistische zoonanbidder; dat “elke toerist een halve pelgrim is, en elke pelgrim een halve toerist is”.

Tot slot kan ik u melden dat ons nieuwe redactielid Rinse van Gans na enkele bijdragen besloot zijn prioriteiten elders te leggen. Maar al snel vonden we een waardige opvolger in de persoon van Theo Coolen. Met twee verhalen levert hij zijn eerste bijdragen als vast lid van onze redactie.

Mede namens hem en de rest van de redactie wens ik u veel leesplezier. En natuurlijk een mooi wandel- of fietsseizoen, of u zichzelf nu beschouwt als pelgrim of als toerist.

Arnoud Boerwinkel
Hoofdredacteur OMNES

ARNOUD BOERWINKEL

De nieuwe vormgeving

Afscheid van een oude bekende

Het oude logo is in 2007 gemaakt door Toon Wich, de broer van toenmalig voorzitter Gert Wich. Toon werd ingeschakeld voor het ontwerpen en drukken van het briefpapier, het paspoort, de eerste folder, de badge en ook de OMNES. Toon was drukker, maar had ook een duidelijke kijk op vormgeving. Gert: 'het is een gestileerde vorm van de Sint-Pieter, met de gestippelde slingerlijn als beeld voor het pad erheen. Toon kwam altijd met heel originele vondsten. In het begin waren er bijna uitsluitend wandelaars; vandaar het wandelende mannetje. Maar het is goed om na ruim dertien jaar een nieuw en neutraler logo te hebben, waarin ook de fietser zich kan herkennen.

Welkom voor het nieuwe logo

Het nieuwe beeldmerk is ontworpen door bureau Walvis en Mosmans. Daarbij gingen zij uit van een ander uitgangspunt: 'Niet de eindbestemming, maar de reis erheen moet centraal staan. De ervaring van het onderweg zijn, ontmoeting en verbinding, met jezelf, met de ander, met de omgeving. Het beeldmerk moet fris en duidelijk zijn en niet alleen voor wandelaars herkenbaar, maar ook voor fietsers. De cirkel draagt de betekenis uit dat alles rond, alles goed komt. De bergen staan voor perspectief, standvastigheid, eeuwigheid en stilte. De weg staat voor hoop, avontuur, iets nieuws. Wat brengt die weg jou?'

En wat Laura, onze vormgeefster ermee doet

'Ik vind het een heel geslaagd beeldmerk: strak simpel en modern. Ik heb geprobeerd die eenvoud door te trekken in de nieuwe folder; maar ook in de komende nummers van OMNES zal ik de kleuren rood en groen vaak gebruiken. Maar ook de lichte tint beige zullen het beeld van de komende Magazines bepalen. Tot slot let ik erop dat de foto's van mannen én vrouwen, jong én oud, wandelaar én fietser een evenwichtige weergave zijn van onze doelgroep.'

Ook het beeld van onze sociale media is vernieuwd

Met een nieuw logo hebben we ook onze sociale mediakanalen wat opgepoetst en uitgebreid. Voor meer bereik, om meer informatie te geven, en ook om vragen te stellen. Het forum op de website zal niet langer in gebruik zijn en de verschillende sociale media nemen deze rol over. We hebben de volgende smaken. Volg ons op de manier die jij zelf prettig vindt.

Instagram

Nieuw zijn onze Instagramaccounts. Op het ene delen we informatie over onze vereniging, en de evenementen die we organiseren bijvoorbeeld. <https://www.instagram.com/pelgrimswegennaarrome>

Het andere account is vooral bedoeld om 'mee te nemen' als je op pad bent. Wil je een of twee weken lang naar hartenlust je ervaringen delen? Laat het dan weten. Dan krijg je ons account mee.

[instagram.com/romepelgrimsonderweg](https://www.instagram.com/romepelgrimsonderweg)

Facebook

De Facebookpagina bestaat al langer. Hierop delen we informatie over onze vereniging, en de evenementen die we organiseren bijvoorbeeld. Als je deze pagina 'leuk vindt', ontvang je updates op je eigen tijdlijn. <https://www.facebook.com/PelgrimswegenRome>

De nieuwe Facebookgroep is bedoeld als forum, om zelf berichten te plaatsen, je vraag te stellen en je avonturen te delen. Hier zijn we met alle geïnteresseerde Romepelgrims bij elkaar. Het is een privé groep waar je lid van moet worden. Daarvoor moet je een verzoek indienen. Om lid van de groep te worden hoeft je overigens geen lid te zijn van Pelgrimswegen.

[facebook.com/groups/romepelgrims](https://www.facebook.com/groups/romepelgrims)

Twitter

Twitter werkt snel doordat het korte berichten zijn die inspelen op het nieuws en actuele onderwerpen. We delen vooral nieuws over de vereniging Pelgrimswegen naar Rome.

twitter.com/pelgrimswegome

LinkedIn

Veel mensen die niets met sociale media hebben, zitten wel op LinkedIn. LinkedIn is ons online netwerkplatform waarop we vooral nieuws over de vereniging Pelgrimswegen naar Rome zullen delen.

[linkedin.com/company/pelgrimswegen-naar-rome](https://www.linkedin.com/company/pelgrimswegen-naar-rome)

HANS OVERGOOR

Drie miljoen voetstappen naar Sicilië

Hoe actrice / schrijfster/
theatermaakster Nhung Dam
van de corona-nood een deugd
maakte! En dat hopelijk gaat
vervolgen.

Foto's: Sander van der Veen en Jean van Lingen

‘Oh wat ruikt dat lekker’, zegt Nhung Dam met een sprankelende glimlach, ‘ruik je dat?’, terwijl ze nog eens diep inademt en wijst naar een bergje houtsnippers. Nhung en ik maken een wandeling in een drassig Flevopark in Amsterdam. Het is een kletsnatte dag geweest, maar gelukkig blijft het op deze koude sombere namiddag begin februari bij wat licht gespetter.

Het is een schril contrast met die tropische avond afgelopen augustus toen ik in het hoofdstedelijke DelaMar-theater haar solovoorstelling Drie Miljoen Voetstappen naar Sicilië bijwoonde. Een boeiend optreden vol vaart, waarin Nhung me op een originele en speelse, maar ook ontroerende fantasiereis meenam van Amsterdam naar Sicilië. Ze was nog maar net van start gegaan met haar geplande voorstellingen, die enthousiaste recensies kregen, toen er vanwege de coronalockdown een vroegtijdig einde aan kwam. Hoe is dat voor een actrice als je “theaterreis” zo abrupt wordt afgebroken, vroeg ik me af. En hoe is zij er eigenlijk toe gekomen om zo’n fantasie-voettocht te gaan maken? Reden om haar te vragen of ze voor onze vereniging een klein uurtje in de benen zou willen komen voor een interview. En zo sta ik dan rond half vijf voor etablissement de Wilde Zwijnen op het Javaplein in Amsterdam. ‘Ik ben drie minuten later om even droge kleren aan te doen’ appt ze. En inderdaad, precies drie minuten later komt ze aanfietsen met als eerste vraag of ik het makkelijk kon vinden. Ik vertel haar dat ik op mijn tochten in Italië wel eens oog in oog met wilde zwijnen heb gestaan dus deze Javaanse zwijnen makkelijk herkende. ‘Hahaha... en excuses dat ik iets te laat was, maar ik heb vandaag door al die regen al drie keer droge kleren moeten aantrekken. Vanwege de corona maak ik noodzakelijke afspraken buiten de deur, hoewel ik het liefst via zoom gesprekken voer.’ Maar voor *Pelgrimswegen naar Rome* wilde Nhung wel de uitzondering maken die de regel bevestigt.

Toen de coronacrisis zich vorige voorjaar aandiende...

... is ze zonder vooropgezet plan gaan wandelen. Want door de lockdown hield niet alleen haar theaterwerk abrupt op, maar min of meer gelijktijdig was haar relatie ook stuk gelopen. Noodgedwongen thuis gaan zitten was iets waar Nhung geen zin in had en dat ook niet in haar natuur zit. Dus besloot ze erop uit te gaan. Wandelen en zeker zonder doel was iets wat ze eigenlijk altijd een beetje suf vond, want van nature is ze sportief en op resultaat ingesteld. Maar ze volgde haar gevoel en begon toch maar te lopen; op 18 maart 2020, om precies te zijn. Vanuit de Indische buurt, waar ze woont, liep ze iedere dag twintig kilometer, meanderend in allerlei richtingen: Muiden, Weesp, Waterland, Amsterdamse Bos, in- en rond Amsterdam, om ’s avonds weer thuis te komen. Alleen. Iedere dag urenlang in haar eentje in stevig tempo lopend begon ze allengs te merken dat het dagelijks wandelen “iets” met haar begon te doen. Juist door het gestage stappen begon haar hoofd leeg en licht te raken en lucht te krijgen. Er kwam ruimte voor overpeinzingen en ingevingen die het wandelen voor haar bijzonder begon te maken. ‘Ik merkte’, zegt ze, terwijl ze op de glibberige paadjes in het Flevopark met kordate stappen het tempo hoog houdt, ‘dat je na zo’n anderhalf uur lopen in een soort Zen-beleving komt, waarin

je als vanzelf loopt en één wordt met jezelf; en ook met de natuur om je heen. Je binnenwereld en buitenwereld smelten als het ware samen.'

'Het was natuurlijk ook een prachtig warm voorjaar', vervolgt ze, 'waarin de natuur op zijn mooist was. Dag in dag uit een strak blauwe hemel zonder één vliegtuig in de lucht, koolzaad dat ontplofte, jonkies die eruit vlogen en rond huppelden, geurige en kleurige bloesems en bloemen. Fantastisch!', zegt ze met glinsterende ogen. 'Dat vond ik een positieve keerzijde van de lockdown: dat je eens kon zien hoe prachtig de natuur is, de stilte en hoe schoon de lucht kan zijn.'

Op pad

En zo gebeurde het dat ze na twee weken wandelen ineens bedacht, dat als ze al die kilometers aan elkaar geknoopt had, ze al in Duitsland zou zijn. Ze kocht wandel- en reisgidsen, ging op Google-maps zoeken en grasduinend in haar gidsjes werd haar fantasie geprikkeld. Ze werd zelfs een beetje jaloers op al die mensen die lange afstandstochten en pelgrimages liepen, zoals naar Santiago de Compostela of naar Rome. Dat was eigenlijk het moment waarop haar virtuele tocht geboren werd. In een van de eerste overpeinzingen in haar optreden memoreert ze: 'Na zestien dagen besef ik opeens hoeveel ik eigenlijk gelopen heb. Ik had alles opgeslagen op mijn telefoon en ik zag dat ik op dag 16 precies 239 kilometer gelopen had. Ik ben geen wandelaar, maar ineens dacht ik: wow! Als de grenzen niet dicht waren, waar zou ik dan geweest zijn?' En met iedere stap die ze dagelijks tijdens haar rondjes zette, kreeg haar fantasieroute steeds duidelijker gestalte. 'Ik deed 's avonds mijn laptop open, verplaatste het Google-mannetje en liep vanaf Amsterdam zo langs de Rijn, langs Arnhem, bij Emmerich de grens over en op dag 16 was ik aangekomen in Düsseldorf. Toen dacht ik: wacht even, als dat mogelijk is, is alles mogelijk!'

Ik ben geen wandelaar, maar ineens dacht ik: wow! Als de grenzen niet dicht waren, waar zou ik dan geweest zijn?'

Zo maakte Nhung in haar optreden het publiek deelgenoot van wat haar tijdens haar wandeling in haar verbeelding bezighield. Soms feitelijke en triviale reflecties, soms erg subtiel, gevoelig en breekbaar. Omdat ze inmiddels virtueel van Amsterdam naar Oberhausen gelopen had, besloot ze haar pad te vervolgen langs de Rijn. Deze lange meanderende stroom door Europa vond ze een mooie parallel met de gedachten die tijdens het lopen ook voortdurend meanderend stromen, soms traag soms versnellend. En zo stippelde ze na een flinke dag lopen vanuit Amsterdam haar virtuele route uit, compleet met restaurantjes waar ze neerstreek, hotelletjes waar ze overnachtte en bezienswaardigheden die ze niet wilde missen.

Virtueel van Amsterdam naar de top van de Etna

Terwijl we door het miezerige schemerige Flevopark lopen, zie ik Nhung ineens weer op die augustusavond

op het podium van het DelaMar staan voor slechts tachtig toeschouwers. Dat was - vanwege de coronamaatregelen - het maximum toegestane aantal. Compleet met rugzak, stevige wandelschoenen en in sportieve outfit stond ze daar in haar eentje, klaar om met je op pad te gaan. Energiek, vastberaden, expressief, subtiel en gevoelig nam ze je mee in haar verbeelding en fantasie. Onder de regie van Koos Terpstra werd je als het ware mentaal en bijna fysiek meegezogen in de wisselende gemoedstoestanden die zij onderging en die ikzelf, zeker als pelgrim, maar al te goed herkende. Terwijl wij in een lockdown zaten, stak zij grenzen over, stond in Keulen voor de enorme Dom ('wat zijn wij als mens toch klein en nietig wanneer je daarin staat') en ging via Leverkusen naar Zwitserland. Daar stak ze de Alpen over bij Zermatt en kwam via Genua uiteindelijk in Rome aan. De eeuwige stad had voor haar altijd een magische klank gehad, maar toen ze er na drie maanden lopen eindelijk aankwam besloot ze toch verder naar het zuiden te lopen. Via Napels en Salerno stond ze op dag 113 aan de straat van Messina waar ze de veerboot naar Sicilië nam om haar voettocht uiteindelijk op de top van de Etna te eindigen. En dan te bedenken dat al deze virtuele dagen fysieke rondjes rond Amsterdam waren die de Hollandse stappen aaneenregen tot haar drie miljoen voetstappen naar Sicilië. De kracht van de verbeelding doet wonderen!

Actrice, schrijfster en theatermaakster

Voor Nhung zijn dit de drie pijlers die haar leven bepalen. Voor haar zijn ze onlosmakelijk met elkaar verbonden, omdat ze verbeelding

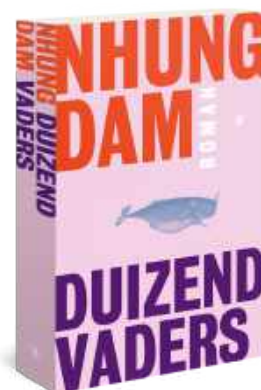

en creativiteit als gemeenschappelijk thema hebben, waarin ze haar energie en gevoel tastbaar kan maken.

Nhung werd zesendertig jaar geleden in het Groningse Beijum geboren uit ouders die als Vietnamese bootvluchtelingen naar Nederland waren gekomen. In de plaatselijke bibliotheek droomde ze weg, verslond ze boeken en wist ze één ding zeker: ze wilde actrice worden, hoe vreemd die ambitie op dat moment en op die plaats misschien ook was. Ze blijft discreet over de ontberingen en doodsvarens die haar ouders meegemaakt hebben. 'Maar', zegt ze, 'mede daardoor heb ik wel een sterke drang tot overleven meegekregen. Niet bij de pakken neerzitten en als je ergens in gelooft er dan ook met overtuiging voor gaan; alles op alles zetten om er een succes van te maken'. Daarom "meandert" ze in haar leven tussen het schrijven van columns en boeken (o.a. *Duizend Vaders*), het maken van theaterstukken en het acteren in films, tv-series en op toneel. Dat zij in Nederland is geboren en de kansen heeft gekregen om hier in een welvarend en vreedzaam land op te groeien en zich te ontplooien, beschouwt ze als een voorrecht en zeker niet als een vanzelfsprekendheid. Daarom vindt ze ook dat ze aan de medemens verplicht is iets terug te geven wat in haar vermogen ligt. 'Ik wil zó leven dat, als ik honderd jaar mocht worden, ik in ieder geval met een gerust hart

kan zeggen dat ik in mijn manier van leven rekening heb gehouden met de generaties na mij.'

We zijn weer terug bij de Wilde Zwijnen en bij haar fiets. Een uurtje wandelen met Nhung vliegt voorbij en ik bedank haar hartelijk namens PnR. Ik spreek de hoop uit dat de theaters weer snel open gaan, zodat nog heel veel toeschouwers met haar mee kunnen lopen naar Sicilië. Of ze ooit zelf nog eens een echte pelgrimage gaat doen zoals de Via Francigena, vraag ik tot slot. 'Wie weet', zegt ze lachend.

De voorstelling "Drie Miljoen Voetstappen naar Sicilië" zal hervat worden zodra de theaters weer open gaan. Zie www.nhungdam.com

Het boek "Duizend vaders" van Nhung Dam is voor €20,99 te koop in de boekhandel. ISBN 9789023499206

Op vprogids.nl/minibieb fietst Nhung Dam langs een achttal schrijvers die haar vertellen welke vergeten of onontdekte boeken het verdienen door iedereen gelezen te worden.

Fotografie: www.sandervanderveen.nl

Reislustige Romeinen in de keizertijd

Gingen de Romeinen in de Klassieke Oudheid voor hun genoeg op reis? Ja en nee. In de tijd van de Republiek werd door onveiligheid op de wegen alleen gereisd als dat hoogstnoodzakelijk was. Dat veranderde in de Keizertijd toen toeristische uitstapjes gemaakt konden worden. De machthebbers hadden gezorgd voor veiligheid en reizen was een minder riskante bezigheid geworden. En dat pakten de Romeinen goed aan: verre oorden lonkten.

In de nadagen van de Romeinse Republiek was het door de vele burgeroorlogen allesbehalve veilig om zich buiten het eigen woongebied te begeven. Toen enige decennia voor het begin van onze jaartelling Augustus keizer werd, kwam er stabiliteit. Hij beëindigde de burgeroorlogen en pakte de criminaliteit op de wegen en Middellandse zee hard aan. De vrede die het door Augustus gevormde Romeinse Keizerrijk bracht wordt Pax Romana genoemd, Romeinse Vrede. Door de vrede nam de welvaart toe en kregen steeds meer mensen voldoende geld om voor hun plezier ergens heen te reizen. Een trip naar een interessante plaats bleef wel voorbehouden aan vermogende burgers, die over voldoende personeel en slaven beschikten om het werk op te knappen. Wie moest werken had

geen vrije tijd en ook geen geld om een reis te maken.

Waarheen?

De Romeinse toeristen gingen op zoek naar bijzondere dingen die men thuis niet kon zien. Wel hadden zij een kritische houding ten opzichte van alles wat niet Romeins was. De Romeinen plaatsten wat zij op hun reizen zagen in een kader van eigen superioriteit en afwijkende gewoonten werden als achterlijk bestempeld. Zo werd keizer Hadrianus spottend “Griekje” genoemd omdat hij een baard droeg à la de Grieken, wat exotisch en niet-Romeins was.

Hoog op het verlanglijstje van de reislustige Romeinen stond een tour langs de Griekse stadstaten. Zij keken hun ogen uit in Athene, waar ze zagen waar Socrates had gewoond en waar Plato

► Kolossen van Memnon, Nijloever nabij Luxor

had gedebatteerd. Natuurlijk bezichtigden ze ook het Parthenon en de Akropolis. De reis naar Griekenland was soms ook religieus toerisme. Romeinen die vanwege ziekte of andere problemen de hulp van de goden wilden invoeren, brachten een bezoek aan een van de vele heiligdommen die daar te vinden waren. Vooral het orakel van Delphi trok grote groepen bezoekers. Hier huisde de god Apollo, die men kon raadplegen bij problemen. Naast Griekenland had ook Egypte een grote aantrekkingskracht. Een bezoek aan de oudheden van het gebied, zoals de piramides en de Vallei der Koningen, was populair. De grootste trekpleister waren de kolossen van Memnon, twee

enorme standbeelden van een mythische Ethiopische koning op de westoever van de Nijl nabij Luxor.

De beelden waren vooral bijzonder omdat ze “spraken”, wanneer na zonsopkomst de zonnestralen het beeld raakten en een zacht fluitend geluid te horen was. Dit zou de stem van Memnon zelf zijn! Overigens liet Memnon zich niet meer horen nadat keizer Severus onderhoudswerkzaamheden aan de beelden had laten verrichten; door de restauratie waren de natuurkundige condities die het geluid veroorzaakten weggenomen.

Land- en zeereis

De Romeinse toerist wist op voorhand dat tijdens de reis ontberingen nauwelijks te vermijden waren. Op zijn pad vond de landreiziger hoge bergen, ijsskoude hoogvlakten, zinderende woestijnen, zompige moerassen en snelstromende rivieren. De zeereiziger was zich ervan bewust dat hij rekening moest houden met stormachtige winden, blinde klippen en schipbreuken. Bovendien kon zeeziekte de reis tot een regelrechte kwelling maken. De Romeinse toerist kon dankbaar gebruik maken van het uitgebreide wegennet. Alle belangrijke wegen waren voorzien van *miliaria*, mijlstenen die iedere mijl of iedere vijf mijl langs de weg waren opgesteld en de afstand naar overnachtingsmogelijkheden aangaven. Ervaren reizigers waren overigens in het bezit van een gids waarop de halteplaatsen langs de route precies stonden aangegeven. Maar hoe goed de Romeinse wegen ook waren, een reiziger die naar Gallië reisde, diende er mee rekening te houden zeker een paar weken onderweg te zijn. Een reis naar Spanje kon zowel over land als over zee, of door beide mogelijkheden te combineren. Ook een reis naar het oosten leende zich goed voor een afwisselende land- en zeereis. In zo'n geval nam men de Via Appia naar Brindisi en boekte daar passage op een schip naar Dyrrhachium, een oversteek van een of twee dagen. Vervolgens was er de hoofdweg naar Thessaloniki, waar schepen gereed lagen om de reiziger naar Klein-Azië of Griekenland te brengen.

Vervoermiddelen

De minst vermogenden reisden te voet, sober geschoeid en gekleed. Om zich tegen de zon te beschermen, droegen ze een hoed met brede rand. De plunjezak was niet al te zwaar gepakt. Behalve extra kledingstukken had de toerist vooral brood en water bij zich om ook in verlaten streken te kunnen overleven. Wie meer te besteden had gebruikte een wagen. Maar

hoe comfortabel die ook waren ingericht, het was geen onverdeeld genoeg dagenlang in dezelfde houding te zitten en iedere hobbel in de slecht of matig geveerde wagens te voelen. Sommigen reden op een muilnier, terwijl hun bagage door andere muilnieren werd gedragen en hun dienaren achter hen aan sloffen. Paarden werden door de reizigers weinig gebruikt. Ze waren meer het vervoermiddel van koeriers en legerofficieren.

Een zeereis was sneller en fysiek minder belastend dan de reis over land. De aristocraten boekten op een luxueus schip met privé hutten. Wie minder te verteren had moest genoeg nemen met een plekje in de laadruimte van een vrachtschip.

De afstand die per dag lopend werd afgelegd, bedroeg zelden meer dan vijftientig kilometer, in moeilijk begaanbaar terrein waarschijnlijk niet meer dan vijftien kilometer. Het is moeilijk te zeggen welke afstand met een vervoermiddel in één dag werd afgelegd. Uit reisverslagen kan opgemaakt worden dat een afstand van veertig tot zestig kilometer normaal was.

De beelden waren vooral bijzonder omdat ze “spraken”, wanneer na zonsopkomst de zonnestralen het beeld raakten en een zacht fluitend geluid te horen was.

Overnachten

Langs de grote wegen lagen op regelmatige afstanden slaapplekken. Maar als het enigszins mogelijk was, probeerden de reizigers vóór het donker een stad(je) te bereiken, waar ze meer vrijheid hadden bij het kiezen van een geschikte overnachtingsplaats. Bovendien waren er voor persoonlijke verzorging en vermaak baden, kroegen en amfiteaters te vinden. Ook op het gebied van erotiek had de stad te reiziger veel te bieden. De meeste hotelletjes boden weinig luxe en de hygiëne liet meestal veel te wensen over. Een primitieve wasgelegenheid was er dikwijls nog wel, en als die ontbrak kon de gast altijd nog naar de openbare badgelegenheid van de stad. Met de toiletvoorzieningen was het slechter gesteld, niet zelden waren ze vuil en smerig. Een gast mocht zich gelukkig prijzen als er een toilet met een beetje stromend water was. Anders moest hij zich behelpen met grote kruiken in de gang en een kleinere op zijn slaapkamer. In een bewaard gebleven klacht van een reiziger

staat te lezen: *'Herbergier, ik heb in het bed gepist. Ik had dat niet moeten doen, dat geef ik toe. Wil je weten waarom ik het deed? Er was geen po!'*

De allerrijkste Romeinen overnachtten bij voorkeur bij familie of vrienden die langs de route woonden. Zij stuurden een bode vooruit die de gastheer voorbereidde op hun komst. De bode bracht bovendien een brief, waar een uitgebreide beschrijving in stond van de wensen en benodigde faciliteiten van de reiziger. Gastvrijheid voor politieke vrienden was de gewoonste zaak van de wereld omdat de gastheer bij gelegenheid een wederdienst van zijn gast kon verwachten. Vonden de Romeinse notabelen geen onderdak bij vrienden, dan wendden ze zich tot de stadsbestuurders, die een bij hun status passend onderdak moesten zien te regelen.

Als een reiziger geluk had, kon hij gebruik maken van de herbergen langs de Romeinse wegen die hoorden bij de *cursus publicus*, de Romeinse postdienst. Ze waren vooral bedoeld voor

de koeriers, maar ook andere reizigers konden er tegen betaling de nacht doorbrengen. Deze herbergen boden een minimum aan comfort en het zal voor de reiziger even schrikken geweest zijn als hij in zo'n hotelletje kwam.

Veiligheid

Dat door de Pax Romana wegen en steden veilig geworden waren was de belangrijkste reden dat de Romeinen in de keizertijd voor hun plezier op reis konden gaan. Maar ondanks de sterke arm van de overheid waren toch overal criminelen actief die het gemunt hadden op de toeristen. In de steden waren diefstal, afpersingen, straatberovingen, moord en doodslag de gewoonste zaak van de wereld. Bij tijd en wijle liep het zo de spuigaten uit, dat de lokale overheid zich gedwongen voelde nieuwkomers te waarschuwen bepaalde wijken te mijden en hun portemonnee bij voorkeur in hun hotel achter te laten. Maar ook daar drong de misdaad door, omdat sommige uitbaters samenwerkten met criminele elementen en de klanten net zo hard

belazerden.

Buiten de steden liepen de reizigers nog veel grotere risico's omdat daar rovers de dienst uitmaakten. Vooral de vele onherbergzame gebieden leenden zich uitstekend voor activiteiten die het daglicht niet konden verdragen. De criminelen beroofden de reizigers en lieten hun slachtoffers voor dood achter. Talrijk is het aantal grafstenen waarop staat geschreven dat de overledene was gedood door bandieten. De enige remedie was soldaten erop afsturen, maar dat had zelden een permanente uitroeiing van het banditisme tot gevolg.

Tot slot

Het reizen in de Romeinse keizertijd lijkt weinig aantrekkelijk: oncomfortabele transportmiddelen, vieze hotels, berovingen door bandieten. Maar de Romeinen zaten daar niet mee. Dat gebeurde nu eenmaal zo en werd geaccepteerd. Anders is niet te begrijpen dat in de keizertijd het toerisme een grote vlucht nam.

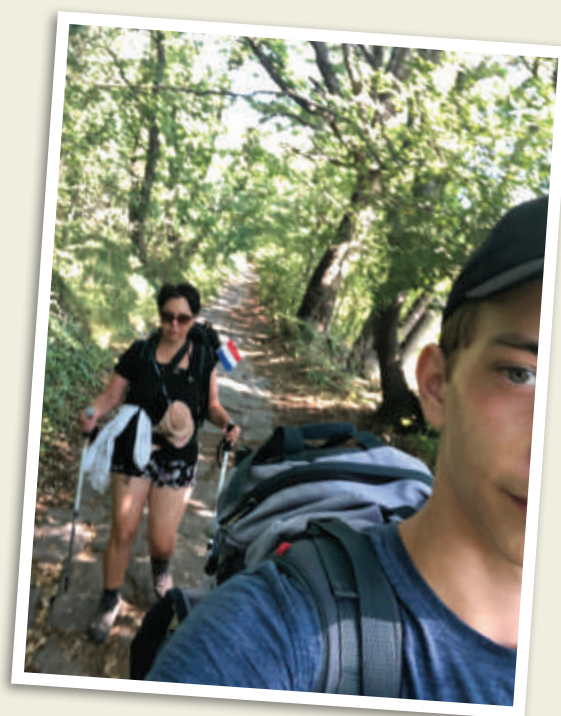
lezersbijdrage

LUXE EENVOUD, SOBER COMFORT

Sandra Hakkens, (47) woont in het Brabantse Duizel en liep in juli 2019 samen met haar (toen) zeventienjarige zoon Lars in drie weken van Siena naar Rome. Ze namen rustig de tijd, 'vanwege de hitte en om optimaal te genieten', zegt ze.

'We keken iedere ochtend waar we die avond zouden overnachten. Dit deden we via Booking.com. Wij hebben overnacht in pelgrimshostels, hotels, appartementen en B&B's. We kookten ons eigen potje in appartementen, of aten in hotels of in de stad

of het dorp waar ons bed stond. Wij hebben het onszelf heel comfortabel gemaakt. En dat is ons goed bevallen. Het viel ons allemaal erg mee, zodat we met z'n tweeën ongeveer dertig euro kwijt waren voor een overnachting en twintig voor het eten. Een van de mooiste overnachtingen was in Radicofani, in Casa del Cieligio. Een huisje midden in een wijk met een pleintje waar de was van iedereen buiten hing. De eigenaar was een heel aardige man die ons heel erg thuis liet voelen. Hij vertelde honderduit over een bekende Nederlandse pelgrim die in de Middeleeuwen naar Rome wandelde. Sowieso is Radicofani een mooi plaatsje. We aten 's avonds in een restaurant op een steenworp afstand van het huisje en met prachtig uitzicht over de bergen. De kok kwam een praatje met ons maken en rekende veel minder dan we eigenlijk moesten betalen. De eigenaar van het huisje was erg trots op zijn gastenboek en drukte ons op het hart om er zeker iets in te schrijven.'

ARNOUD BOERWINKEL

De pelgrimstocht als “zoektocht naar binnen”

De verre reizen zijn gestopt,
maar de innerlijke reis gaat
steeds door

Het is een koude dag in februari als ik wil aanbellen bij de woonark van Rink en Marijke in Oostzaan en naar rechts kijk. Daar zie ik hem bezig uit zijn wetsuit te stappen waarin hij zojuist een uur gezwommen heeft in het ijskoude water van het Twiske. Het beeld past in het plaatje dat ik me had gevormd van het stel na lezing van hun reisverslagen.

Foto's: Arnaud Boerwinkel

Een dikke week later beleven we de prachtigste winterweek sinds jaren met een besneeuwd landschap, stralende zon en unieke schaatscondities. Terwijl een royaal winterzonnetje de kamer behaaglijk verwarmt, spreek ik met Rink van Fucht en Marijke Schut over hun opmerkelijke levensstijl. Aanleiding vormen de fietstochten die zij in de zomer van 2000 vanaf Oostzaan naar Santiago de Compostela hadden gemaakt en in het najaar van 2004 naar de Italiaanse Dolomieten. Over beide reizen schreven ze een boek. Tijdens een van mijn fietstochten vanuit mijn huis in Amsterdam-Noord had ik hun boekjes gevonden in een mini-bibliotheekje voor hun huis. Vooral het boek over hun tweede tocht ("Grenzeloze gastvrijheid") trof mij om verschillende redenen. Hun stijl van pelgrimeren kun je gerust opmerkelijk noemen: zij gebruiken bijna geen kaarten, maar laten zich leiden door hun intuïtie, ze zetten hun mini-tentje op bij boerderijen aan de rand van een dorp, ze badderen naakt in bijna elke bak water of rivier die ze passeren. Ze bedrijven de liefde in de open lucht, voeden zich met rijpe vruchten die ze onder fruitbomen vinden en met afgedankte levensmiddelen uit de kliko's bij marktpleinen en supermarkten.

De onderlinge communicatie

Rink en Marijke ontmoetten elkaar in de zomer van 1998 op het naaktstrand van Het Twiske, het natuurgebied tussen Amsterdam en Oostzaan. Hij had een lange periode van rouw achter de rug na het plotselinge verlies van zijn eerste vrouw. En Marijke had een punt gezet achter een moeizame relatie met een drugsverslaafde. Ze vonden elkaar in hun gemeenschappelijke belangstelling voor spiritualiteit. In 2000 besloten ze samen een grote fietstocht te maken naar Santiago.

Rink: 'Ik had bij het bouwen van mijn eigen huis flinke rugklachten opgelopen, doordat ik eerst tientallen kuub grond handmatig had weggeschept. Daarmee had ik zes weken lang mijn rug flink op de proef gesteld, maar als ik fietste had ik nergens last van. En Marijke was met haar baan in een natuurvoedingswinkel gestopt; ook zij was wel toe aan een stevige uitdaging.'

Marijke: 'Heen-en-terug waren we drie maanden onderweg. We waren tijdens die tocht heel erg bezig met onze onderlinge relatie en communicatie. We hebben toen geleerd om opkomende

onvrede direct te uiten; anders gaat het sluimeren. En we kampeerden vooral in de vrije natuur.'

Vier jaar later ondernemen ze hun tweede grote tocht, waarin ze zich veel meer dan op hun eerste tocht openstellen voor ontmoetingen met de buitenwereld. Hun reisdoel is dit keer geen pelgrimsoord; toch noemen ze het in de ondertitel van hun boekje een pelgrimstocht. Waarom, vraag ik hun.

In de winter neem ik twee keer per dag een duik in het ijswater.

Het heiligdom in onszelf

Rink: 'Wij ervoeren deze tocht als voortzetting van onze Santiago-reis. We waren wel klaar met elkaar aftasten en stonden meer open voor wat op ons afkwam. We zochten meer naar de bron, het heiligdom in onszelf. Dat is voor ons pelgrimeren. Voor ons is de levensweg één grote zoektocht: naar zo sober en zelfvoorzienend mogelijk leven,

minimaal consumeren, maar ook naar ieders opdracht en taak op deze aarde. Marijke: 'We lieten ons vooral leiden door onze intuïtie, die is onze landkaart, zigzaggend langs de grenzen. We lieten het einddoel behoorlijk los: als we er niet komen is het ook goed. Het gaat bij ons steeds om de vraag: voelt het goed of niet wat we doen? We doen veel zelfonderzoek: waarom doen we wat? Wat zijn mijn achterliggende behoeften en motieven? En kun je dat ook op een andere manier vervullen. Als de ander iets zegt, geef je daar een bepaalde invulling aan, vanuit jouw angsten of gevoelens, terwijl die er misschien iets heel anders mee bedoelt.' Die oriëntatie op wat zij ook wel omschrijven als 'de innerlijke bron', 'het universum' of 'mijn hogere zelf' leidt heel vaak tot bijzondere ontmoetingen. Het boekje 'Grenzeloze Gastvrijheid' staat er vol mee. Zoals deze:

'Net als tijdens de tocht naar Santiago had ik deze reis sterk het gevoel dat ik

werd begeleid. (...) Anderen zullen het misschien toeval noemen, maar voor mij was het meer. (...) Deze dag had ik een duidelijk beeld hoe ik zou willen staan met mijn tent. De plek waar we naar toe werden geleid voldeed helemaal aan dit beeld: rustig, met wijds uitzicht en volkomen veilig. Bij een splitsing van een bosweggetje kozen we voor een richting die achteraf de verkeerde bleek te zijn, of juist de goede; het is maar hoe je het bekijkt. Na enige honderden meters liep het dood en belandden we bij een afgelegen boerderij waar we zeer gastvrij werden ontvangen door een bejaard echtpaar. Het was net alsof ze op ons stonden te wachten, zo hartelijk werden we verwelkomd. (...) De boer zei allerhartelijkst: 'Als jullie gelukkig zijn, ben ik het ook'. Dat ontroerde mij wel.'

Het taoïsme

Rink en Marijke vinden de inspiratie voor hun levensstijl in het taoïsme. Daarin staat vertrouwen centraal, in elkaar en in de eigen intuïtie. Vertrouwen dat wat

je nodig hebt op je pad komt en dat de levensweg zich stap voor stap ontvouwt. Dat het juiste op het juiste moment gebeurt door alert en argeloos te blijven. Door niets te verwachten en open te blijven staan. Aan het eind van hun reisverslag schrijft Rink:

'voor ons gevoel was er de hele reis duidelijk sprake van de vorm van regie die in het taoïsme wordt verbonden met het vermogen je over te geven aan wat zich voordoet en het aanvoelen van de aard en het ritme der dingen, waardoor deze je als vanzelf toevallen. (...) Als je op je goede spoor zit, valt alles goed. Keer op keer mochten we de regie van hogerhand ervaren, maar evenzeer dat een mens (...) mede invloed kan uitoefenen op de loop der dingen'

Zelfvoorzienend

Met een minimaal budget het beste uit het leven halen is een van stelregels van mijn gesprekspartners. Rink bouwde aan de rand van het natuurgebied

Oostzanerveld eigenhandig hun sobere maar comfortabele woonark, inclusief zonnepanelen. Ze verbouwen hun eigen groente, hebben een waterput met regenwater, dat ze gebruiken om te koken en zich te wassen. Ze zijn niet op het riool aangesloten, want hebben een helofyten-filter voor het "grijze" water. 'Verder scheiden we urine en ontlasting', vertelt Rink. 'Urine gooien we over de plantjes en van de ontlasting maken we zelf met as en keukenafval onze eigen compost. We wonen al jarenlang energieneutraal.'

Ook op reis geven ze bijna niets uit. Rink schrijft bijvoorbeeld:

'Op zoek naar vruchten in een verwilderde en zwaar verwaarloosde tuin onderweg hadden we in een bijbehorend half gesloopt huis rondgedwaald en in een gammal keukenkastje een gedeukt blik met mais en één met doperwt en wortels aangetroffen. Tot mijn eigen verbazing had ik me over de zware blikken ontfermd en ze meegezeuld over de pas. Als dank spoot er bij het doorprikken van het deksel een dikke straal sap midden in mijn gezicht. Direct stelde ik vast dat het niet eens bedorven was en na het opkoken smaakte het werkelijk heerlijk!'

'Urine gooien we over de plantjes en van de ontlasting maken we zelf met as en keukenafval onze eigen compost. We wonen al jarenlang energieneutraal.'

Bij Marijke ligt de basis van het sobere leven in de anorexia, waaronder ze tot haar 23ste levensjaar gebukt ging. 'Door die anorexia had ik afgeleerd te ervaren wat ik wil, wat ik fijn vind en wat niet. Ik had mezelf zo weggecijferd, mijn eigenheid was zwaar onontwikkeld. Dat heb ik daarna allemaal moeten ontdekken en daar ben ik nog steeds mee bezig. Soms word ik nog steeds moe van al mijn tegenstrijdige impulsen en angsten. Inmiddels gunnen we onszelf wel steeds meer. Af en toe een wellness-hotel of een sauna, in bed tv kijken of gewoon een kant-en-klaar-maaltijd kopen kan heel bevrijdend zijn. We leven nog steeds heel zuinig, maar kunnen steeds meer loslaten. Zo schaften we enkele jaren geleden een eigen opzetzwembadje aan, waarin we het hele jaar door zwemmen. In de winter neem ik twee keer per dag een duik in het ijswater. Op 1 januari hebben we om half zeven 's ochtends een klein

wakje in het bad gemaakt en de eerste nieuwjaarsduik van dit jaar genomen, zoals altijd beiden in ons blootje. Daardoor zijn we altijd heel gezond.'

Wandelen of fietsen

Tijdens hun verblijf op hun eindbestemming in de Dolomieten maken Rink en Marijke flinke wandelingen. Marijke beschrijft haar ervaring daarmee als volgt: *'Het wandelen is voor mij een heel wisselend gebeuren van gemengde gevoelens. (...) Soms geniet ik intens van het gaan over de aarde, stap voor stap, van het heel direct contact hebben daarmee, van het heel dichtbij de natuur bekijken en van de mogelijkheid elk moment stil te blijven staan. Dan wil ik niets anders meer, want wat gaat de fiets dan snel en wat toren je hoog op je zadel boven de grond. Deze gevoelens kunnen echter zo omslaan en dan vind ik het wandelen ineens saai en eentonig, het gaat zo traag, niks aan, helemaal niet leuk.'*

Rink voegt daar aan toe: 'fietsen kunnen wij allebei langer volhouden en we kunnen meer van onszelf en onze energie erin kwijt. We ervaren voldoening aan een flinke, zware fietstocht. Wij zijn meer naar binnen gericht, dan dat we de omgeving in ons opnemen. We hebben afgelopen jaar een tandem gekocht en we genieten ervan om eindeloos door het

Twiske te fietsen.'

Een middel om tot elkaar te komen

Na de tocht van 2004 volgen er geen nieuwe tochten. 'Deze tocht was zo vervullend', vertelt Rink desgevraagd. 'Meer hoeft niet, meer zou een herhaling van zetten worden. Nieuwsgierigheid naar andere, nieuwe landschappen of bestemmingen speelt geen rol. Alles wordt in onze ontwikkelende meditatiever en de reis verplaatst zich steeds meer naar binnen. De innerlijke weg gaat steeds maar door. De weg naar buiten leidt daarvan af. In die zin waren die twee tochten meer een middel om tot elkaar en tot onszelf te komen dan om een bestemming te bereiken. Aan het eind van die tocht weten we wel wat de bedoeling is van ons leven en kunnen we ons hier thuis daarop verder richten. Wat heeft de rest van de wereld ons dan nog te bieden? Wat zoeken we daar nog?'

Marijke vult aan: 'Ik voel niet dat mijn wereld klein is. We leven niet ascetisch, wij lezen de krant en volgen het journaal. Dus we staan wel met open blik naar de wereld, ook de wereld direct om ons heen. Een kilometer verderop is een eilandje en daar is redelijk zwemwater.

En die watervogels hier vlak voor de deur, dat is toch fantastisch? Daar genieten we enorm van.'

Rink en Marijke schreven de twee reisverslagen gezamenlijk, om beurten een aantal alinea's.

Daarnaast publiceerde Rink - naar aanleiding van het verlies van zijn eerste vrouw - in 2012 "Het gemis voorbij", een zoektocht naar de zin van lijden, rouw en verdriet.

De boeken kunnen - tegen portokosten - worden besteld door een miltje te sturen naar marij.schut@kpnmail.nl

LUXE EENVOUD, SOBER COMFORT

Guus Wesseling en Riet van Laake wisselen hun overnachtingen af in *ostello*, klooster, kamer, B&B of hotel. Na acht duizend kilometer pelgrimeren hebben ze inmiddels honderden varianten “in voorraad”. Het tarief per nacht varieert van *donativo* tot honderdtwintig euro per nacht. Riet schrijft:

‘Het is 05.30 uur: ik sta op en zie dat Guus óók al wakker is. Liever gezegd: óók niet heeft geslapen... De rest van de mensen in de twaalf smalle pelgrimsbedjes is stil, na het forse gesnurk in de nacht. Wij pakken snel onze rugzak, die we de vorige avond bij voorbaat al hebben ingepakt en lopen naar de wasgelegenheid. We zijn hier in een onderkomen in Italië in Vetralla, in een ostello dat tegelijkertijd een slaapplek blijkt te zijn voor bootvluchtelingen. Het heeft – naast de slaapzaal - één douche en één toilet, allemaal in dezelfde kleine ruimte. Een plastic gordijntje scheidt beide. Het is er beslist niet schoon. Vies. Afgelopen avond aten we met alle pelgrims en andere logees in de eetzaal. Een lieve asielzoeker werd uitverkoren de maaltijd te serveren. Hij kweet zich fantastisch van zijn bijzondere taak: de minestrone-soep wordt ons keurig in een diep soepbord van rechts voorgeschoteld. Wel mét zijn duim diep in de soep.

Nadat we een donativo in de pot hebben gestopt, sluipen we zachtjes en ongewassen het gebouw uit. We lopen in het donker naar het centrum op zoek naar een gelegenheid om ons te wassen. Tot onze verrassing staat er op het dorpsplein een goed werkende pomp. Daar wassen we ons uitgebreid.

Guus scheert zich met zijn elektrisch scheerapparaat, met een winkelruit als spiegel; ik trek een kam door mijn haar. We hangen onze handdoekjes op de rugzak, voelen ons lekker fris en zijn blij dat de bar om precies 06.00 uur haar deuren opent. We nemen een kop koffie en brioche als ontbijt en gaan opgewekt verder op pad.

We lopen door het Etruskisch land naar Viterbo en genieten daar van een ijsje, het Pausenpaleis en halen een stempel in ons pelgrimspaspoort.

Ons onderkomen in de stad is een hotel: Guus heeft ‘Tuscia’ geboekt. Het contrast is groot ... geen donativo, maar zestig euro inclusief ontbijt: dertig euro per persoon. We hebben een grote kamer mét bad. Dat komt goed van pas, want ik ben van plan veel te wassen. De hoteleigenaar geeft me toestemming alles te drogen op het platte dak van het hotel. Even later wappert ons lijfgoed er vrolijk op los. We drinken een biertje in een kroeg: het blijkt happy-hour te zijn! We snaaien gretig van al wat ons wordt voorgeschoteld: ons voorgerecht is deze avond inbegrepen in de prijs van het biertje. Als hoofdgerecht eten we op de terugweg naar hotel Tuscia – op een bankje in een park - een heerlijke pizza.

Het ontbijt is intercontinentaal én heeft zelfbediening. We weten ons nu dus óók verzekerd van een lunch in onze Vier Vrije Voeten rugzakken.

Voor ons is het juist die afwisseling die het leuk maakt: variatio delectat!

THEO COOLEN

Hune- bedevaart

PELGRIMEREN IN EIGEN LAND

Begin december sprak iedereen nog over een mogelijk tweede coronagolf. Enkele weken later was die een feit. Op de scholen werd de kerstvakantie vervroegd. En de horeca ging weer op slot. Het wilde toen ook nog niet gaan winteren, dus was er ook nog geen ijspret om ons wat op te vrolijken. Kommer en kwel alom. Een ideale mix voor een somber 'donkere-voor-kerst-gevoel.

Foto's: Theo Coolen

Begin december kan ik me twee dagen vrijmaken en in die stemming ga op pad. Het weer helpt mee om die stemming goed vast te houden: de mist ligt als een deprimerende deken over de landerijen en af en toe valt er wat motregen. Het is voor mij een goede manier om zo aan het einde van een jaar-in-mineur de balans op te maken. Om de rampspoed die ons nu treft, maar ook op langere termijn zich aandient te duiden, of in ieder geval te proberen het een plek te geven. Je al wandelende af te vragen: waarin zit dat rampgevoel, wat doet het met de mensen, wat doet het met mij? Kortom, meer dan dat ik ergens naar toe wil wandelen, wil ik een wandeling naar binnen. Een prima basis voor een korte bedevaart in eigen land.

Picknicks en graffiti

Maar bij een bedevaartplan hoort een reisdoel waar mensen met soortgelijke intenties naar toe plegen te gaan. In eigen land hebben we die ook, al hebben ze niet de internationale allure zoals Santiago, Rome of Jeruzalem die wel hebben. Bij mijn keuze voor mijn doel laat ik mij inspireren door een nieuwsbericht dat ik mij herinner. Het gaat over het vandalisme en de ontheiliging die in deze tijd plaatsvindt bij sommige hunebedden in Drenthe. Er worden picknicks op gehouden, vuurtjes onder gestookt, er wordt op geklommen en de eerste graffiti is ook al gesignaleerd. Vooral de laatste zin in dat nieuwsbericht is me bijgebleven: Hunebedden zijn veel méér dan toeristische attracties. Het zijn monumenten, gedenkplaatsen, heiligdommen waar onze verre voorouders, duizenden jaren geleden hun dierbaren begroeven en vereerden.

Ik neem de trein naar Hoogeveen en begin aan een wandeltocht van twee dagen naar Meppel, in een ruime boog over de stille heide, door dorpjes en gehuchten. Ongeveer halverwege heb ik een overnachting gepland in Het Hunehuis van Nivon, dat op dat moment gelukkig nog open mag zijn. Onderweg op precies de goede afstanden zijn gezellige

Dit is de achtste aflevering in de serie Pelgrimeren in eigen land. Ons nieuwe redactielid Theo Coolen liep in de donkere dagen voor kerst vorig jaar zijn eigen tweedaagse pelgrimstocht. Veertig kilometer lang mijmerde hij door een verstild en mistig Drents landschap.

nacht, in één keer net zo onwezenlijk stil zijn geweest als nu. Ik bedenk dat elders in de wereld dit soort onmenselijke taferelen nog steeds plaatsvinden. Deze gedachte en de alsmaar dichtter wordende mist op de heide bezorgen me een gevoel van uitzichtloosheid.

Kaarsrechte lijnen door het landschap

Ik vervolg mijn weg, neem even pauze op een bankje met uitzicht op een weiland met paarden. In de kilte eet ik mijn lunch, warm mijn handen aan de beker chocomel. Er stopt een combi. Een vrouw stapt uit. De paarden komen hinnikend toegelopen. De vrouw begint hen zorgvuldig en liefdevol te borstelen terwijl ze zachtjes tegen hen praat. Ik word warm bij die aanblik.

In de onmetelijke eeuwenreeks die deze prachtige monumenten hier hebben gelegen, wordt tijd een heel relatief begrip.

Als ik na een half uur weer verder ga is ze er nog mee bezig. Zand- en fietspaden lopen kaarsrecht naar een onzichtbare horizon. Een ontginningsgebied, waarin veel paden door dwangarbeid zijn aangelegd. Ik kan die gedachte moeilijk van me afzetten. Maar de stilte is weldadig. De natuur lijkt ook in lockdown: geen vogelgeluiden, geen verkeer. Alleen het ruisen van de wind door de kale larixbomen. De lange, rechte wegen hebben meestal een vrijliggend fietspad. Dat wandelt een stuk relaxter. Als het zicht tijdelijk helderder wordt blijkt de ruimte om me heen onmetelijk. Daar heeft de ruilverkaveling voor gezorgd. Die vond men nodig om de schaalvergroting in de landbouw te kunnen doorvoeren. Anders hadden veel bedrijven geen overlevingskans, zei men toen. Ik wandel langs veel bedrijven die het toch niet hebben gehaald: veel boerderijen hebben nu geen agrarische functie meer. Ze zijn nu spic-en-span omgebouwd tot riant woonplekken. De bijbehorende akkers en weilanden zijn opgeslokt door de schaalvergroterende buurman.

► Bij Gijsselte

café's, terrasjes en restaurantjes. Alleen wel allemaal dicht. Dus heb ik warme chocomel in een thermosfles mee. Mijn stijl van wandelen lijkt meer op struinen. Minder op het volgen van een uitgezette route. Ik loop liefst zo weinig mogelijk op asfalt of gebaande wegen. Vanwege de stilte. Vaak pas ik mijn plan al wandelende aan. Want in gedachten verzonken mis ik voortdurend toch de helft van de routeaanduidingen. Zo mis ik in de buurt van Gijsselte het pad linksaf naar de boswachterij.

► Hunebed D 54 bij Havelte

Dwangarbeid

Daardoor kom ik langs een plek waar zich in de Tweede Wereldoorlog een werkkamp voor ruim tweehonderd Joodse dwangarbeiders bevond. Op die plek sta ik langdurig stil, probeer me voor te stellen hoe dat geweest moet zijn, toen. Barakken met mannen die van huis en haard ontvoerd hier moeten werken onder dwang en dreiging van barse kampbewakers. Het kampregime wordt allengs strenger en soberder, zo staat er op een gedenksteen te lezen. Mensen uit de omgeving smokkelen, met gevaar voor eigen leven stiekem voedsel over de afraistering, om hen te helpen. Totdat in een oktobernacht alle gevangenen worden afgevoerd. Naar de vernietigingskampen. Deze plek moet bij het ochtendgloren toen, na die

Wandelen in een glas melk

Een paar kilometer voor Rheebruggen gaat de bestrating van asfalt over in een visgraatmotief van ouderwetse straatklinkers. Een prachtig gezicht en bewonderenswaardig: iedere klinker ging door mensenhanden, met een straathamer op zijn plek getikt. Duizenden klinkers. Waalformatjes heten die. Ik ken ze van mijn eigen tuinpad. Twintig bij vijf centimeter per stuk. Om me heen verdicht de mist zich weer opnieuw. Het lijkt wel of ik in een glas melk wandel. Het landschap dat om me heen moet liggen is onzichtbaar. Om onder het lopen wat te doen te hebben besluit ik uit te rekenen hoeveel straatklinkers er zouden liggen als die visgraat zo die twee kilometer naar Landgoed Rheebruggen doorgaat. Een miljoen. Dan realiseer ik me dat het zonde is om deze momenten te verspillen aan dat soort hersenwerk. Zonde van deze zeldzame momenten van verstilling en het kleiner worden van je wereld. Dus stop ik met lopen, probeer ik mijn hersens af en daarmee de tijd stil te zetten. Vanuit de grond van mijn hart gun ik dit iedereen die het alsmaar druk...druk...druk heeft: af en toe een stille wandeling in de mist.

Mijn stijl van wandelen
lijkt meer op struinen. Minder op
het volgen van een uitgezette
route.

Dan kom ik bij het Holtinger Veld, een uitgestrekt heidegebied. Ik loop door open bossen en kreupelhout langs de zuidrand. Op mijn pad zijn er regelmatig monumenten die herinneren aan de oorlog, maar ook prachtige, hedendaagse kunstobjecten, die een verband leggen met de oeroude geschiedenis van dit landschap, de millennia dat het door mensen- en andere voeten is betreden.

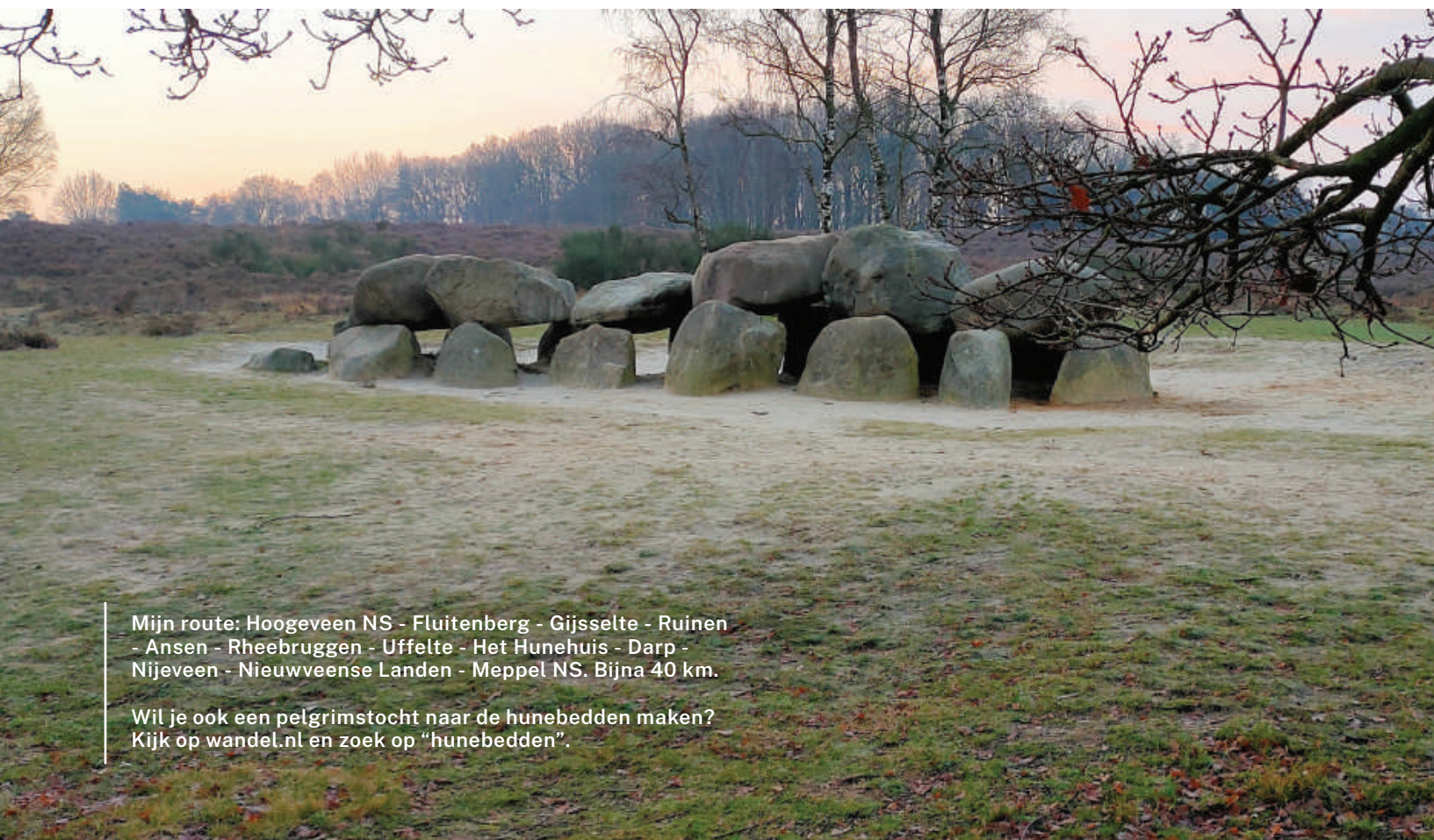
Het begint al te schemeren als ik aankom bij het Hunehuis van de stichting Nivon, waar ik zal overnachten. Ook daar is het

rustig. Er zijn weinig gasten in deze coronatijd, maar dat vind ik niet erg. Het sluit mooi aan bij mijn stemming van de hele dag.

Slepen en stapelen

De volgende ochtend pak ik de draad van mijn tocht weer vroeg op. Een wat kortere etappe door meer bewoond gebied naar Meppel. Veel wegen en gehuchten met -veen in hun naam. Dat duidt erop dat hier vroeger veel is gezwogd om turf te winnen. De mist is er nog, maar niet meer zo dicht. Al meteen na mijn vertrek kom ik bij D54. Een hunebed. Honderd meter verder ligt er nog een. Juist ja: D53. Ze zijn dus genummerd, wat ik raar vind voor een prehistorisch monument uit een tijd dat er nog geen letters of cijfers mensen zo'n vijfduizend jaar geleden hebben gezwogd, getwijfeld, overlegd, samengewerkt. Hoe ze er uiteindelijk in zijn geslaagd om immens zware zwerfkeien van heinde en verre aan te slepen en te stapelen tot een heiligdom voor hun dierbaren. Ook dát kunnen mensen dus. Als ze er samen in geloven. Als ze over hun onderlinge meningsverschillen kunnen heenstappen. Als ze elkaar energie geven door de handen ineen te slaan. Het wiel was nog niet uitgevonden dus gebruikten ze met niet aflatende ijver mooie rechte boomstammen om daarop die stenen voort te rollen. Totdat die enorme, tonnen wegende rotsblokken aankwamen op deze heilige plek. Daar werden ze dan opgericht en opgestapeld in een zorgvuldige gekozen opstelling. Ik neem uitgebreid de tijd om er mijn gedachten te laten gaan. In de onmetelijke eeuwenreeks die deze prachtige monumenten hier hebben gelegen, wordt tijd een heel relatief begrip. Terwijl in die grijze stenen de inspanning en de intentie van de bouwers bijna zichtbaar voor me wordt, merk ik dat de laatste mist verdwijnt. De zon komt er bij. En zoals de stenen voor mij het begrip 'tijd' relativeren, zo relativeren deze warme zonnestralen mijn somberheid.

► Hunebed D 54 bij Havelte

Mijn route: Hogeveen NS - Fluitenberg - Gijsselte - Ruinen
- Ansen - Rheebruggen - Uffelte - Het Hunehuis - Darp -
Nijeveen - Nieuwveense Landen - Meppel NS. Bijna 40 km.

Wil je ook een pelgrimstocht naar de hunebedden maken?
Kijk op wandel.nl en zoek op "hunebedden".

Hoe een onbestendige droom Cédric naar de vrouw van zijn leven loodst

Foto's: Cédric Raskin

Een verre pelgrimstocht maken is een droom die al twintig jaar sluimert bij de veertigjarige Cédric. In de zomer van 2019 zijn alle voorwaarden vervuld en kan hij er werk van maken. Een vaste relatie ligt al enkele jaren achter hem en om zijn tocht te kunnen maken geeft hij zijn vaste baan op. Na zijn pelgrimstocht zal hij aan de slag gaan als zelfstandige copywriter.

Geen morele knopen die vragen om doorgehakt te worden, geen schuld die dringend met een volle aflaat afgekocht moet worden. Met rugzak en tent gaat hij op stap. De Via Francigena ligt voor Cédric open. Daar kan hij gewoon genieten van zijn vrijheid, daar kan hij alles wat zich aandient op zich af laten komen. De weg door Vlaanderen en Frankrijk is een eenzame tocht. Twee maanden lang stapt hij op zijn eentje door velden, bossen en weiden. Onderbroken door af en toe een praatje met iemand die hij toevallig voorbijkomt. Of met behulpzame mensen bij wie hij blijft logeren. Dat levert mooie verhalen op die

hij 's avonds opschrijft in zijn blog. Verhalen schrijven zit Cédric in de genen. Jaren geleden schreef hij met balpen op gerecycleerd kladpapier, daarna typte hij op het klavier van zijn eerste eigen pc. Nog later legde hij verhalen vast met zijn camera, zijn iPhone en in collages. Ook op zijn tocht heeft hij zijn camera mee. Elke dag om 10 uur en 15 uur stipt neemt hij een foto om zijn tocht te documenteren, waar hij zich ook bevindt. 'Dat geeft een bijzonder beeld van mijn tocht, heel anders dan de gangbare plaatjes van de mooie plekjes', zegt hij zelf. De tweehonderd foto's zal hij in juni exposeren als het objectieve verhaal van zijn tocht.

Een aanstekelijke glimlach

Maar die expo is nog een heel eind weg wanneer Cédric door de Franse en Zwitserse landschappen stapt. Elke dag geniet hij van zijn tocht. Twee volle maanden lang ontdekt hij de schoonheid van alles wat hem omringt: de mensen, de dorpjes, de natuur rondom. 'Eigenlijk', beseft hij tijdens de zware bergtochten in de Alpen, 'ben ik intens gelukkig.' Eens de Alpenpas over daalt hij af in de mooie Aosta-vallei. Op een schitterende ochtend neemt hij enkele foto's van de opkomende zon. Daarbij schrikt Cédric op. Een knappe jonge vrouw stapt hem snel voorbij maar wenst hem vriendelijk en welgezend 'Buen camino'. Ze is een van de eerste pelgrims die zijn pad kruist en hij is even uit het lood geslagen. Haar zonnebril staat haar charmant, haar aanstekelijke glimlach eronder zelfs nog beter. Maar voor hij kan reageren, is ze alweer verder en uit het zicht verdwenen.

Cédric zet zijn weg voort en volgt een hoger gelegen pad langs de flank van de vallei, het verkeerde. Wanneer hij het juiste pad weer vindt, krijgen ze elkaar weer in het oog en komen de wegen samen. Bij de kennismaking tast hij zijn talen af. Spreekt ze Frans, Engels, Nederlands, of Duits misschien? 'Ik ben Carlota en kom uit Zaragoza', antwoordt ze in het Spaans. Die taal had hij nog niet geprobeerd.

Aosta - Barcelona - Aosta

Carlota had in Barcelona een drukke baan die ze onderbrak voor een vakantie van twee weken om weer tot rust te komen. Ideaal voor een stevige staptocht, van Besançon in Frankrijk tot Aosta in Italië. Tijdens die tocht vroeg ze zich af of haar drukke bestaan wel de weg in haar leven was die ze verder wilde gaan. Ze besloot na haar tocht haar ontslag te nemen. Dus vloog ze na

aankomst in Aosta naar Barcelona waar ze haar job en appartement opzegde. Nu had ze plots zeeën van tijd. Daarom vloog ze enkele weken later weer naar Aosta om verder te stappen, helemaal naar Rome. Misschien kreeg ze zo wel een beter zicht op haar toekomst. Na amper enkele dagen stappen, loopt ze plots tegen Cédric aan. Het klikt direct tussen hen: na een leuke eerste dag samen trekken ze ook de volgende dagen verder op.

Na zes dagen beantwoordt Carlota de wat knullige avances van Cédric: 'Waarom kus je me eigenlijk niet?'

Voor beiden een hele omslag in hun tocht, maar het voelt vanzelfsprekend aan. Op pelgrimstocht sta je enkel in voor jezelf, je leeft van dag tot dag. 'Voor we het zelfs beseften,' aldus Cédric, 'leefden we 24 op 24 uur samen in een vreemde roes: we praatten, lachten, ontmoetten mensen en verzorgden elkaars blaren.' Alles voelt heel natuurlijk en gelukkig. Langs beide kanten kriebelt het. Toch willen ze de magie van het moment niet doorbreken. Je verliefdheid toegeven kan het glas breken en alle schoonheid op slag veranderen. Na zes dagen beantwoordt Carlota de wat knullige avances van Cédric: 'Waarom kus je me eigenlijk niet?' Het is het begin van een mooi avontuur samen. Alles meteen eerlijk en authentiek: in de weinig flatterende outfits die dag op dag in de hitte een afmattende tocht meemaken, hebben de pelgrims niet de luxe zich van hun beste kant te laten zien. 'Op zo'n tocht vallen de maskers snel af', vertelt Cédric. 'Wij hadden geen andere keuze dan ons meteen van alle kanten te laten zien.'

Uit elkaar en weer bij elkaar

Na een aantal dagen samen stappen houdt Cédric een rustdag om te genieten van de stad Pavia. Carlota wilt doorstappen. Ze moet op tijd in Rome aankomen zodat ze daarna de *Fiestas del Pilar* in haar thuisstad Zaragoza kan meemaken. Voor Cédric komt het niet op een dag, hij heeft geen strak plan. Dus nemen ze afscheid. Een raar moment. Plots blijft Cédric alleen achter. 'Waarom laat ik dit schieten?', vraagt hij zich af. Een dubbele etappe van meer dan vijftig kilometer brengt hen weer bij elkaar. Twee weken later nemen ze opnieuw afscheid. Cédric: 'Als je zes jaar alleen hebt geleefd, komt het moment dat je

er weer naar verlangt om even alleen te zijn.' Enkele dagen later zorgt Carlota voor de verrassing. Ze wacht hem op in Lucca: 'ik wil samen met jou verder stappen,' is haar commentaar. Op dat moment dringt het helemaal tot Cédric door: deze vrouw is wel heel bijzonder. Na een dikke maand stappen komt het koppel samen in Rome aan. Dan volgt wat later natuurlijk de onvermijdelijke weg terug. Beide keren terug naar hun eigen land, alleen, gescheiden door een bergketen. Maar de klik van de pelgrimstocht overstijgt het avontuur: voor zijn verjaardag zoekt Carlota Cédric enkele weken later weer op, bij hem thuis

in België.

De gewoonte van de dagelijkse foto's houdt hij aan. Voortaan stuurt hij die door naar Carlota. Ook zij neemt elke dag twee foto's, en stuurt die door naar hem. Dat blijven ze doen in het vreemde jaar 2020, een heel jaar lang. Zo blijven ze in elkaars leven. Zeker wanneer de coronapandemie het heen en weer reizen verhindert, blijven ze zo verbonden. Na de eerste coronagolf komen ze weer samen, nu hier en dan weer daar, beiden met laptop op hun schoot om als zelfstandige freelancers online te werken. Het maakt niet uit waar op deze planeet. Als ze maar samen zijn.

Dat Cédric een geboren verhalenverteller is, valt niet te ontkennen als je de blogs op zijn website bezoekt: www.cedricraskin.be

Dit verhaal is gebaseerd op gesprekken met Cédric, en deels op een artikel van Joke van Caesbroeck in De Standaard van 17 augustus 2020.

LUXE EENVOUD, SOBER COMFORT

Een overnachting in een lekker warm bed, een verkwikkende warme douche en een goede maaltijd: dat zijn voor **Henk Sieben** basisvoorwaarden voor een geslaagde pelgrimstocht. Op hun fietstocht naar Rome in 2014 brachten Henk en zijn vrouw de nachten door in diverse kleine hotelletjes. Altijd aan de route. 'Daar knap je gewoon echt van op', zegt hij. 'En ook de stemming draait dan meteen bij, want na een regenachtige dag valt het niet altijd mee het doel van de tocht vrolijk voor ogen te houden. Dan denk je wel eens: waar zijn we aan begonnen?'. Zijn mooiste herinnering is die ene overnachting in Ponzano Romano.

► B&B bij Ponzano Romano

'Met Rome in zicht kwamen we daar op een lome zondagmiddag aan. Toen we bij het eerste Bed & Breakfast, dat we tegenkwamen, informeerden of we er konden overnachten zei de vrouw des huizes uitnodigend 'maar natuurlijk', kom verder. Ze schonk een karaf wijn voor ons in en zei dat we ons eerst maar lekker moesten ontspannen in de tuin. Nou, deze allerhartelijkste ontvangst was natuurlijk de kers op de taart die dag. We genoten van het mooie uitzicht en zagen een hop vliegen. Even later vroeg ze of ze een biologische maaltijd voor ons kon bereiden. Nou graag! Na een halfuurtje stond een dampende maaltijd op tafel. Pasta, geitenkaas, iets wat op andijvie leek met natuurlijk opnieuw een goed gevulde karaf met wijn. Het Italiaanse leven is goed.'

Toen we informeerden naar de groente, zei ze dat het paardenbloem bladeren waren: zeer gezond en lekker bovendien. Dat laatste klopte. Verder presenteerde ze gefrituurde bloesem van de acacia. Dat smaakte voortreffelijk. Ze schoof gezellig aan en we hadden een verdiepend gesprek over de zin van pelgrimeren, de heilige stad Rome en de vreugde van het reizen. Het verruimen van het blikveld is nooit verkeerd. De slaapkamer was sober maar de bedden uitstekend. Na een heerlijke nacht en een verkwikkend ontbijt bedankten we onze gastvrouw hartelijk voor haar gastvrijheid. Zo fietsen we welgezind naar Rome: Rome, de mooiste stad ter wereld! Op 4 mei nam ik in de Friezenkerk de oorkonde in ontvangst. De pelgrimage was voltooid.'

lezersbijdrage

Reisboekwinkels in Nederland en Vlaanderen

Wanneer ik het station in Groningen uitkom word ik op zware slagregens en een gure noordwesterstorm onthaald. Geen weer voor zwervers op deze donderdagmiddag in maart. Gelukkig is de bestemming met de raadselachtige naam Oude Kijk in 't Jatstraat 43 niet ver, maar ver genoeg om als een licht verzopen kat aan te komen bij een mooi klassiek winkelpand midden in het centrum. De deur is vanwege de corona dicht, maar de winkel oogt uitnodigend, warm verlicht en er is leven achter het glas. Het kan niet missen: **Reisboekwinkel De Zwerver**, een prachtige uitstalling aan reisgidsen, boeken, kaarten, puzzels en werelddollen straalt me tegemoet.

‘Kom verder en trek je jas maar uit’ roept Thijs Buiting wanneer ik binnen gelaten ben door een vriendelijke jongedame die al op de hoogte is van mijn komst. En zo zit ik even later in een gezellig kantoortje achterin de zaak tegenover Thijs, de vriendelijk, ontspannen en sportief ogende eigenaar van De Zwerver. Voor de zekerheid heb ik een exemplaar van de laatste Omnes voor hem meegebracht met daarin het eerste artikel uit de “Nieuwe serie over de laatste (?) reisboekhandels in Nederland en Vlaanderen” zoals op de omslag staat.

‘Hoezo de laatste?’ vraagt Thijs, terwijl hij me lachend aankijkt en daarmee gelijk zijn kaarten op tafel legt. Want in het gesprek dat volgt, laat hij er geen twijfel over bestaan dat hij alle vertrouwen heeft in de toekomst. Kaarten op tafel leggen is sowieso geen probleem, want als ik later rustig in de winkel rondkijk, is het smullen van het brede scala aan wandel-, fiets-, route-, topografische, wand- en landkaarten. En dat zijn dan alleen nog maar de kaarten. Het assortiment aan reisgidsen, gidsjes en reisboeken is al even indrukwekkend, of je nu wilt wandelen in het Hoge Land van Groningen, fietsen in Chili of de bergtoppen van de Himalaya wilt bestormen, er is werkelijk voor elk wat wils.

Zwerven zat al jong in het bloed

Thijs werd zo'n zestig jaar geleden in Voorschoten geboren en bracht daar zijn jeugd door. Hij herinnert zich nog als de dag van gisteren zijn economieleraar op de middelbare school die zijn leerlingen meenam op een huttentocht in de Alpen. Dat was zijn eerste onvergetelijke ervaring om in de sneeuw over bergtoppen te klauteren. Terugblikkend wist hij eigenlijk vanaf dat moment al wat hij wilde: de wijde wereld intrekken. Maar, of liever daarom ging hij eerst sociale geografie / demografie in Utrecht studeren. Zijn interesse in landen en volkeren bracht hem na zijn studie naar Indonesië. Daar woonde hij een jaar en in centraal Java deed hij onder meer onderzoek naar geboortebepaling en het gebruik van voorbehoedsmiddelen. Ondertussen reisde hij daar intensief rond en kwam steeds meer tot de ontdekking dat hij het meest gelukkig was als hij zich al reizend en trekkend kon onderdompelen en verdiepen in andere “vreemde” volkeren en culturen. Daarom aarzelde hij

Dit is de tweede aflevering van een serie waarin OMNES de aandacht richt op de slinkende branche van reisboekhandels en hun vaak gepassioneerde ondernemers. Dit keer is dat Thijs Buiting van De Zwerver in Groningen.

ook geen moment toen hij de kans kreeg reisleider in Zuid-Oost-Azië voor Baobab te worden.

Over de toekomst maakt Thijs zich geen zorgen al was het maar dat dit niet in zijn aard ligt.

Na vijf fantastische jaren keerde hij met enige pijn in het hart tóch terug naar Nederland. Dit omdat zijn hart in het Verre Oosten inmiddels ook sneller was gaan kloppen voor zijn toekomstige vrouw die als huisarts in Franeker was gevestigd.

Van Indonesië via Leeuwarden naar Groningen

Je huis is waar je hart is en daarom hoefde Thijs niet lang na te denken en plaatste hij in 1991, nauwelijks terug op Hollandse bodem, een advertentie om iemand te vinden om samen een reisboekwinkel in Leeuwarden te beginnen. Samen, vanwege de kleine kinderen en de vaderrol. Want door

zijn jarenlange omzwervingen in het Verre Oosten was er geen enkele twijfel dat zijn hart lag bij reizen, je verdiepen in mensen, culturen en natuur. Zo zette Thijs zijn eerste stappen op het ondernemerspad om vervolgens een paar jaar later toevallig te horen dat Reisboekwinkel De Zwerver in Groningen te koop kwam. Zeker in die jaren leek de potentie van Groningen qua grootte en als universiteitsstad wat groter voor een reisboekwinkel dan Leeuwarden. Dus verkaste hij begin jaren negentig na nog wat verhuizingen naar het huidige pand. Aan de naam De Zwerver moest hij eerlijk gezegd wat wennen, maar gaandeweg (dat doen zwervers tenslotte) ontdekte hij dat “De Zwerver Groningen” allengs een begrip aan het worden was, zo het dat in een kleine kring van reislustigen al niet het geval was. De enorme vlucht die reizen in de afgelopen decennia inmiddels genomen had was ook bij De Zwerver niet onopgemerkt gebleven.

De digitale Zwerver

Terwijl we een kopje thee drinken vertelt Thijs hoe hij zijn zaak heeft laten groeien en bloeien. Niet alléén, want hij heeft inmiddels een team van acht enthousiaste medewerkers in dienst die deels parttime werken en van wie de meesten al jaren aan De Zwerver verbonden zijn. En zonder de digitale en marketingspecialist waren we nooit zo sterk geworden, zegt Thijs.

Daarom aarzelde hij ook geen moment toen hij de kans kreeg reisleider in Zuid-Oost-Azië voor Baobab te worden.

Op de overzichtelijke website staan dan ook de profielen van zijn stralend team. ‘Dat is in de kern de grootste kracht van onze zaak’, zegt Thijs, ‘dat wij met elkaar een enorme pool aan kennis en ervaring hebben opgebouwd. Daardoor kunnen wij eigenlijk iedereen van dienst zijn, hoe gek je het ook bedenkt’. Zo vertelt hij over een man die al jaren op gezette tijden zijn zaak bezoekt, een zwijgzaam type van wie hij niet weet wie hij is of waar hij vandaan komt. Het enige wat hij doet is een ansichtkaart tevoorschijn toveren met de vraag of er een kaart te koop is van de stad of streek waar de kaart vandaan komt. Ook vertelt hij over een wat zonderling type die steevast in een korte broek verschijnt, zelfs bij bittere kou, en bij wie het altijd een verrassing is waar hij naar op zoek is. ‘Eigenlijk hoeven wij klanten nooit teleur te stellen’, zegt Thijs met enige trots,

‘want in het zeldzame geval dat wij niet onmiddellijk iets kunnen leveren uit de maar liefst zeventienduizend artikelen die wij in ons assortiment hebben, zorgen we ervoor dat we het gevraagde toch binnen de kortste keren gevonden én bij de klant bezorgd hebben.’

Meedenken vanaf de voorpret

De vlucht die internet genomen heeft ziet Thijs niet als een bedreiging voor de traditionele Reisboekwinkel. Integendeel. ‘Wij zijn al heel vroeg met een webwinkel begonnen’, vertelt hij. ‘En die hebben we uitgebouwd en verfijnd naar een paradijs voor wie op pad wil gaan; te voet, per fiets, te paard, of door de lucht, zover de fantasie of concrete reisplannen maar kunnen reiken. De voorbereiding op een reis door een bezoek aan de

winkel, je al verdiepen in gidsen en reisboeken en je fantasie de vrije loop laten bij het bestuderen van kaarten, opvouwbare landschappen; dat is tenslotte deel van de voorpret’, vervolgt Thijs. ‘Met de klant meedenken, adviseren en helpen is het leukste wat er is. Wij hebben door de jaren veel ervaring opgebouwd en een fijne neus ontwikkeld voor de smaak van mensen die op pad gaan; steeds verder van huis, steeds avontuurlijker, meer fietsen en pelgrimeren. Ook merken we hernieuwde belangstelling voor treinreizen of wandelingen in eigen land. Simpel gezegd: méér bewegen in welke vorm dan ook is tegenwoordig het devies. Als team weten we hoe we daar tijdig op kunnen inspelen.’ Thijs beschikt in binnen- en buitenland over een uitgebreid netwerk van

leveranciers van alles wat je maar op het gebied van reizen kunt bedenken, gedrukt, digitaal of in welke vorm dan ook. Daarom zie je in de winkel ook mooie globes voor wie de wereld wil verkennen vanuit zijn stoel.

Dertigduizend pakjes

Een hoge servicegraad in combinatie met persoonlijk advies is daarom bepalend voor het succes van De Zwerver. 'Naast de winkelverkoop is de digitale omzet jaar in jaar uit sterk gestegen', vertelt Thijs met een beetje ingehouden trots. 'Er zijn in het afgelopen jaar ruim dertigduizend pakjes verstuurd, ondanks, of misschien dankzij corona. Het virus heeft natuurlijk zijn invloed gehad op het reisgedrag. Daardoor zag ook De Zwerver een enorme sprong in de belangstelling voor wandelen en fietsen in eigen land. De "herontdekking" van wat Nederland allemaal aan moois te bieden heeft en de enorme verscheidenheid aan publicaties en programma's over wandelen en fietsen binnen onze grenzen zal volgens Thijs na de coronacrisis wel wat wegebben, maar voor een deel ook beklijven. Herwaardering van hoe mooi ook onze eigen natuur is ziet hij dan ook als een pluspunt naast alle somberheid en narigheid die de pandemie met zich mee brengt.

Thijs de Zwerver

Wandelen in het hooggebergte in de Himalaya komt er tijdelijk niet meer van. Maar dichterbij huis,

vanuit zijn boerderijtje in Drenthe, haalt hij nu in zijn vrije tijd zijn hart op als actief vogelaar. Ook helpt hij Staatsbosbeheer bij het monitoren van de staat van de fauna in de bossen of met onderzoek naar dassenpopulaties.

'Het zwerven zit van nature in mijn bloed, maar het wentelen en wandelen in onzekerheid zit er nog steeds in, al is het maar in de vorm van het runnen van een reisboekenwinkel. Dat is voor mij ook een soort zwervtocht, door onzekere tijden, wisselende omstandigheden, obstakels die op je pad komen maar ook onverwachte geschenkjes en meevallers die je te beurt vallen.'

Over de toekomst maakt Thijs zich geen zorgen al was het maar dat dit niet in zijn aard ligt. Met de ervaring, positie en reputatie die De Zwerver in tientallen jaren heeft opgebouwd ziet hij de toekomst met vertrouwen tegemoet.

'Eigenlijk hoeven wij klanten nooit teleur te stellen', zegt Thijs met enige trots.

Toevallig kwam een weekje na mijn bezoek de NRC met een Wandelspecial in de Weekendbijlage. In het artikel "Verdwalen, kan dat nog" trof ik de zin "De Zwerver in Groningen houdt dapper stand". Wat valt hier nog aan toe te voegen? Achter "De Toekomst van de Reisboekenwinkel" hoort - wat de Zwerver betreft - geen vraagteken, maar een groot uitroepteken!

De Zwerver
Oude Kijk in 't Jatstraat 43-45
9712 EC Groningen

+31 (0)503126950
(e) info@dezwerper.nl

Voor meer info:
www.dezwerper.nl

A woman with blonde hair, wearing a purple top, is sitting on a grassy hillside. She is looking out over a vast valley with rolling hills and green fields. There are some trees in the foreground and background. The sky is blue with some clouds. The overall scene is peaceful and scenic.

ERICA VISMAN - VAN BAREN

De pelgrimstocht als oefenschool

voor geloof, hoop en liefde

En toen was het opeens zeven jaar geleden dat ik na vier maanden lopen voor het eerst in mijn leven een stap in Rome zette. Tijd voor reflectie. Elke dag leren we uit onze ervaringen. Maar wat maakt deze pelgrimage zo bijzonder? Wat is de invloed van mijn tocht op mijn levenshouding erna?

Foto's: Erica Visman – van Baren

Ik neem je mee naar de Sociëteit in Gorinchem in november 1998. Nicole Rensen vertelt daar een verhaal over haar voettocht van Maastricht naar de Middellandse zee. De kinderen uit huis, tijd voor moeder om te gaan. Twee dingen uit haar verhaal zijn mij sindsdien bijgebleven. De altijd door migraine geplaagde Nicole had op haar hele tocht geen migraine. En al lopende kwamen kinderliedjes en jeugdherinneringen onverwacht boven. Ik werd hierdoor geraakt, zag iets van de potentieel helende en ontdekkende kracht van haar tocht. En op dat moment besloot ik om naar Rome te gaan lopen als mijn beide dochters uit huis gingen. Dat zou nog

even duren: mijn dochters waren toen drie en zes jaar oud. Bij mijn vertrek in 2013 voerde ik rationele gronden aan, zoals het weer eens op eigen benen staan en “ontzorgen”. Maar eigenlijk was mijn ziel geroepen, die dag in november 1998. En het Rome-zaadje? Dat was al veel eerder geplant door mijn vader die, tijdens mijn middelbare schooltijd, enthousiast vertelde over een man die van Lochem naar Rome gelopen was. Dat zaadje ontkiemde terwijl mijn ziel geroepen werd.

Het “jongerenavontuur”

En dan is het 2013. Mijn zorgbehoeftige moeder is het jaar ervoor overleden,

mijn oudste dochter is 21 en al twee jaar uit huis en mijn jongste dochter gaat uit huis. Tijd om te gaan. Tijd voor mijn “jongerenavontuur”, op mijn 57ste. Hoezo jongerenavontuur? Bertie Hendriks beschrijft de verschillende levensfasen van de mens in zijn “Dagboek van de Ziel”, waaronder de jongere. Hij schrijft: ‘Het levensgeschenk dat je in de fase van de jongere krijgt, is de erotiserende kracht van het avontuur; de drang om dit leven ten diepste te ervaren. Wanneer je het geschenk van de lust tot avontuur uit wilt pakken, komt vanzelf de wens omhoog om je te bevrijden uit oude patronen, zodat je het schitterende, kleurrijke leven ten volle kunt beleven.

Het doel van deze fase is om jezelf tot in alle uithoeken te leren kennen, zodat je weet wat je wilt en kunt. Door jezelf helemaal toe te vertrouwen aan het avontuur, vind je jezelf. Vervolgens kun je je, vanuit wie je bent, verbinden met de wereld om je heen.' Op het moment dat ik vertrok gaf ik gehoor aan de drang om op avontuur te gaan, oude patronen los te laten. Ik had geen idee wat dit avontuur mij verder zou brengen. Dat ik mijn eigen stem weer zou leren horen, dat ik opnieuw verliefd op Roeland (mijn echtgenoot) zou worden; dat ik de natuur als thuis zou gaan ervaren, dat ik op de goedheid van de medemens zou kunnen vertrouwen, dat ik gelukkig zou kunnen zijn met acht kilo aan spullen; dat ik het nieuws geen dag zou missen. Na vier maanden lopen en het bereiken van Rome kwam ik als een fysiek en mentaal sterke vrouw terug.

Het dieptepunt

Maar dan begint de werkelijke uitdaging. Hoe integreer ik deze ervaringen in mijn leven van alledag?

Dat viel niet mee. De energieke vrouw die in oktober terugkeerde en die de wereld aankon, was in december verschrompeld tot een klein vogeltje dat geen kerstdiner op tafel kon toveren. Iets wat de jaren ervoor haar lust en leven was. Het leven van alledag leek leeg en zinloos. De ervaringen rond het dieptepunt van mijn voettocht hielpen me hier weer bovenop. Het was september 2013. Roeland had een week meegelopen. We hadden onze 29ste huwelijksdag gevierd. We waren op weg naar Fiesole, we moesten flink doorlopen, want Roeland zou die dag terugvliegen en hij moest op tijd op het vliegveld zijn. De hele dag hing zijn vertrek in de lucht. En dan was er de splitsing tussen de wegen naar zijn auto en mijn slaapplek. Een haastige kus als afscheid en weg was hij. Ik was

verdrietig.

Even later komt hij onverwacht met de auto weer langs, met een blikje Fanta en een zakje chips voor mijn aankomstritueel. Hij vertrekt, ik zak ineem in de berm, een grote huilbui volgt. De volgende dag moet ik nog zeven kilometer naar Florence lopen. Normaal een eitje. Maar mijn beide voetzolen doen pijn. Er is geen ontkomen aan, iedere stap doet pijn. En dan is zeven kilometer ver, heel ver.

In Florence val ik op mijn bed en ga ik slapen met de gedachte dat ik het vliegtuig naar huis neem en ooit later met Roeland nog wel een keer naar Rome ga lopen. Maar dan word ik wakker. Op mijn nachtkastje zie ik het boekje *Een Franciscaanse Voetreis* van Kees Roodenburg. Ik begin te bladeren. Ik krijg weer zin. En ik zeg tegen mijzelf: weet je wat, ik hoef niet naar Rome. Ik ga morgen gewoon lopen. Als het me bevalt, loop ik verder, als het me niet bevalt, dan neem ik de trein terug naar Florence en het vliegtuig naar Nederland.

**De altijd door
migraine geplaagde Nicole
had op haar hele tocht geen
migraine.**

Opeens hoefde ik nergens meer naartoe en kon ik gewoon genieten van het moment. Die houding heeft mij uiteindelijk in Rome gebracht. Maar wat veel belangrijker was, was dat ik echt leerde genieten van mijn tocht en van het moment. Het kerstdiner werd door mijn dochters bereid. En aan de kersttafel, omringd door liefde, kon ik weer terug naar dat genieten van het moment en verscheen er weer een glimp van die energieke vrouw.

Het avontuur van de held

En die energieke vrouw en dat kleine vogeltje wisselen elkaar nog steeds af. Er is iets in mij geraakt, ik ben veranderd, maar de wereld om mij heen draait door alsof er niets gebeurd is. Joseph Campbell beschrijft in *De held met de duizend gezichten* de standaardroute van het mythologische avontuur van de held. Die route ziet hij als een vergroting van de formule van de overgangsriten: scheiding-inwijding-terugkeer. Hij schrijft: 'De terugkeer en herintegratie in de maatschappij, die noodzakelijk is voor de voortgaande circulatie van geestelijke energie in de wereld en die vanuit het standpunt van de gemeenschap de rechtvaardiging is voor de lange afwezigheid, zal voor de held zelf misschien wel de moeilijkste opgave zijn. Want als hij, zoals de Boeddha, na een lange strijd de diepe rust van de volledige

verlichting heeft gevonden, bestaat het gevaar dat de gelukzaligheid van de ervaring alle herinneringen aan, belangstelling voor of hoop op leniging van de noden van de wereld zal vernietigen. Anders kan het probleem hoe hij de weg van de verlichting bekend moet maken aan mensen die in beslag worden genomen door economische problemen hem onoplosbaar lijken.'

De moeilijkste fase

Dus mijn pelgrimage naar Rome bestaat uit een vertrekken, op pad zijn, maar ook uit een terugkeer. Voor mij is dat - achteraf gezien - de moeilijkste fase van mijn avontuur. Hoe breng ik mijn geestelijke energie, opgedaan tijdens mijn pelgrimage, terug in de wereld? Hoe voorkom ik dat ik niet blijf hangen in de gelukzaligheid van mijn ervaring en verstar in een voortdurend verlangen naar herbeleven?

Ik bewandel vele wegen. Letterlijk door bij tijd en wijle mijn rugzak te pakken, weer op pad te gaan en mijn eigen stem weer te horen. Figuurlijk door lezingen te geven en stukken te schrijven over pelgrimeren. Daarnaast volgde ik een driejarige opleiding persoonlijke en spirituele ontwikkeling bij het ITIP. En langzaam aan keer ik terug, kom ik steeds meer thuis, steeds meer bij mezelf, bij mijn kern: ik wil leven in licht en liefde. Dat is mijn pad. Als ik goed in mijn vel zit, straal ik en straalt de wereld mij toe. Maar op de momenten waarop ik boos of angstig ben, straal ik niet meer, sluit ik mij af en ervaar ik de wereld om mij heen als vijandig. Telkens is er dan aan mij de keuze of ik me naar binnen richt of me afreageer op mijn omgeving. De stap naar binnen heelt, de stap naar buiten is slechts een ventiel. Ik leer stapje voor stapje om mij naar binnen te keren. Pijn uit het verleden te doorvoelen en op te ruimen. Dat geeft mij vrijheid, empathie voor mijzelf en de ander, acceptatie van mijn schaduwkanten. De mogelijkheid om steeds meer te leven vanuit liefde in plaats vanuit wantrouwen en achterdocht.

Verbinding

Bij het kerkje van Dalem (bij mijn woonplaats Gorinchem) staat op een steen boven de ingang: *Oeffen schoole voor geloof, hoop en liefde*. Is het hele leven niet één oefenschool ... voor geloof, hoop en liefde? En als ik daarover doordenk en mijn leven zie als een voortdurende pelgrimage, is dan de pelgrimage niet de perfecte oefenschool voor geloof, hoop en liefde? Uit die liefde zich niet in een diep verlangen naar verbinding met mijzelf, met andere mensen, met de natuur, met de aarde en met het hogere (voor mij het licht, voor een ander God, of weer iets anders)? Het geeft mijn leven zin dat ik hierin geloof. En er is hoop, elke keer als ik van mijn pad afdwaal, kan ik weer terugkeren.

LUXE EENVOUD, SOBER COMFORT

Ina Frikken, (geboren in 1952) woont sinds begin dit jaar in het Achterhoekse vestingstadje Bredevoort. Deze zomer twee jaar geleden liep ze als vrouw alleen in één keer naar Rome. Ze nam er bijna vijf maanden de tijd voor. In haar rugzak droeg ze een tentje dat ze meestal opzette op campings en soms bij een boer of bij andere mensen in de tuin; soms in een B&B of hotel; of soms bij parochianen. Ze had ook kookspullen om bij de tent haar eigen potje te koken. Dat ging altijd prima. Zo kon ze de kosten beperken tot twintig á dertig euro per nacht.

'Op een avond was ik weer op zoek naar een geschikt plekje. Ik had de hele dag door het sprookjesachtige Birgeler Urwald gelopen (net over de grens bij Roermond), toen het aardig begon te donkeren. Er was geen camping in de buurt, maar toen ontmoette ik Irmgard, een oude dame die net haar hondje uitliet. Ik mocht bij haar in de tuin kamperen. Ze troonde mij mee naar een groot huis met een enorm gazon. Plek genoeg voor mijn tentje, maar nadat ze mij met een flesje water in een tuinstoel had gezet en we wat hadden gekletst, zei ze dat ze een kamer over had, dus als ik wou...

Ze moest nog wel een paar uurtjes werken maar vond het geen probleem dat ik in haar huis bleef. Zo zat ik een half uurtje later in een groot wildvreemd huis op de bank. Naast mij lag Benno de hond te slapen. Hij mocht mij gelukkig wel.

Voor ze vertrok had Irmgard nog een pot thee voor mij gezet en ik mocht douchen. Toen ze thuis kwam bakte ze pannenkoeken met appel voor ons, die we aan de grote tafel aten. Ze vertelde veel, heel veel. Onder andere dat ze erg druk was en nog veel moest regelen omdat haar man over twee dagen uit het ziekenhuis zou komen. Dat was de reden dat het huis nogal rommelig was en er overal nog schoon wasgoed lag. En dan vraagt ze ook nog een vreemde vrouw om in haar huis te slapen! Ik voelde me een beetje bezwaard maar aan de andere kant had ik het idee dat ze het fijn vond even haar verhaal kwijt te kunnen, want ze ratelde aan een stuk door.

De volgende dag moest Irmgard heel vroeg werken en om 6.00 uur al de deur uit. Ik mocht vertrekken wanneer het mij uitkwam en de sleutel achter laten onder de bloempot bij de voordeur. Toen ik rond 7.00 uur opstond had ze al broodjes en een pot koffie voor mij op de keukentafel gezet. Wat een verwennerij en wat een vertrouwen! Nadat ik het hondje een aai over zijn bolletje had gegeven verliet ik dankbaar het pand en vervolgde mijn weg....'

EVERDIENE GEERLING

Simone Frignani, wandelpelgrim, fietspelgrim en routhemaker

Foto's Simone Frignani

► Lago del Turano, Cammino di San Benedetto

Op een bewolkte donderdagmorgen Skype ik met Simone Frignani, auteur van diverse wandel- en fietsgidsen in Italië. Daarnaast is hij godsdienstleraar op een middelbare school. Sinds begin maart zijn de scholen in Italië weer dicht en moet hij zijn lessen online geven. En ook al zijn alle leerlingen digitaal aanwezig tijdens zijn lessen, hij mist het rechtstreekse contact.

Mijn kennis van het Italiaans schiet tekort om het interview in het Italiaans te doen, en dus spreken we Engels met elkaar. En ik word al direct vrolijk van zijn Italiaans-Engelse accent. Het ontbreekt nog aan het geluid van rinkelende kopjes in de bar, of ik waan me daadwerkelijk in Italië.

Op mijn vraag 'Wie is Simone Frignani?' antwoordt hij dat hij in de wereld van Scouting is opgegroeid. Daar heeft hij de liefde voor de natuur opgedaan, heeft hij het wandelen ontdekt en heeft hij geleerd hoe belangrijk het is om vriendelijk met andere mensen om te gaan. 'Als ik geen scout was geweest, zou ik nu iemand anders zijn', zegt hij stellig. Iedereen die ooit door Italië heeft gereisd, is wel eens een groep Scoutingmeisjes en/of -jongens tegengekomen: wachtend op het

station, wandelend door de natuur, lopend door de stad, kamperend op een grasveldje, vrijwel altijd met een grote rugzak. Scoutinggroepen zie je in Italië veel meer dan in Nederland. Simone woont aan de voet van de Apennijnen, in de buurt van Modena, met in zijn achtertuin een prachtig natuurgebied. Hij kan er makkelijk op uit, en stapt dan ook dagelijks op zijn fiets om door de bergen zijn hoofd leeg te maken. Hij voelt zich een geluksvogel. De weinige dingen die in deze tijd kunnen – in zijn geval elke middag even een ommetje van veertig kilometer door de bergen maken – zijn van levensbelang voor hem.

Niet bang voor wandelaars

Het wandelen: wat is daar zo mooi aan? Simone vertelt dat binnen scouting wandelen onderdeel is van de persoonlijkheidsvorming. 'Daar

leer je niet alleen de weg van A naar B te vinden, maar ook om zowel op jezelf als op anderen te kunnen vertrouwen. Zo is een wandelaar een vredelievend persoon, iemand waar men snel sympathie voor heeft. En dat is een belangrijke boodschap. Mensen zijn niet bang voor wandelaars. Daardoor kun je ook rekenen op de hulp van anderen, of je nu samen of alleen loopt. Wandelen zorgt voor een persoonlijk stilte, liefst in een desolate omgeving. Wandelen hoef je overigens niet per se alleen te doen, dat kan ook in een groep. Het voordeel van een groep is dat je je emoties, ervaringen en meningen kunt delen.'

Simone gaat echter het liefst alleen op pad. 'Dan is er nog meer stilte, en persoonlijke stilte helpt ideeën op een rij te zetten, en de geest te "vernieuwen". Het in de natuur zijn helpt daarbij. In de stad is het veel moeilijker om echt in de stilte te lopen. De beweging, de ene voet voor de andere zetten, zorgt voor een opgeruimde en rustige geest. En juist in deze tijd is wandelen belangrijk en dat kan altijd, dus ook in de stad. Hoeveel mensen hebben inmiddels de stad niet met nieuwe ogen leren zien?'

Een pelgrim met haast?

'En fietsen dan', vraag ik? 'Een aantal dingen die je aanstipt, gelden toch ook voor het fietsen?' 'Dat klopt', zegt Simone. 'Fietsen is voor mij eenzelfde ervaring. Alleen de snelheid is anders, maar het ontdekken en de onderdompeling in de natuur zijn hetzelfde. Als je van een berg naar beneden zoeft, is de emotie van de snelheid immens! Zijn ogen gaan glimmen als hij dat zegt. 'Je kunt meer kilometers op een dag maken. Dus je kan meer zien in kortere tijd. Dat is handig als je minder tijd hebt. Eigenlijk is het enige verschil tussen wandelen en fietsen de snelheid!'

De beweging, de ene voet voor de andere zetten, zorgt voor een opgeruimde en rustige geest.

Er valt bij mij een korte stilte; ik moet er even over nadenken. Ik ben een wandelaar en gebruik mijn fiets eigenlijk voornamelijk als vervoermiddel naar de winkel en het station. Volgens mij gaat het juist om het langzame; als pelgrim

heb je toch geen haast? Als je haast hebt, moet je met de auto gaan. 'Fietsen is inderdaad sneller dan lopen', zegt Simone, 'maar je doet het in stilte en alleen: genoeg om te kunnen nadenken.' Ik vertel hem dat binnen onze vereniging veel wandelaars de fietsers geen echte pelgrims vinden. Ik vraag hem wat hij daarvan vindt. 'Er zijn geen echte en nep pelgrims. Het hangt van je eigen spirit af, van jouw bedoeling waarom je gaat pelgrimeren. Als je die spirit hebt, maakt het niet uit op welke manier je dat doet.'

Lichaam en geest

Simone vertelt dat hij zich pas na drie dagen een pelgrim voelt. En dat herken ik. De eerste dag ben je alleen maar bezig met je bagage, je programma, je etappes, de route. Alles is te zwaar, je hebt te veel mee in je rugzak, te veel op je fiets. De tweede dag gaat al beter, maar vanaf de derde dag is er het juiste gevoel. Dan maakt het niet meer uit hoe laat je aankomt, of je ver dwaalt; tijd doet er niet meer toe. Er is een samensmelting van lichaam en geest. Op de eerste dag zijn dat nog twee verschillende dingen die volledig uit

► Pitigliano, Italia Coast to Coast

elkaar lopen.

Dat is meteen ook het verschil tussen een “gewone” wandelaar/fietser en een pelgrim. Pelgrimeren is niet alleen de fysieke uitdaging van het afleggen van een route. Een pelgrim is nieuwsgierig en loopt om te ontdekken, zowel de omgeving als zichzelf. ‘Dat hoeft overigens niet vanuit een bepaalde geloofsovertuiging te zijn’, zegt Simone. ‘De meeste mensen zoeken wel naar een vorm van spiritualiteit. Daar is juist momenteel veel behoefte aan. Iedereen heeft haast, er moet van alles; dat kan door pelgrimeren hersteld worden. Tijdens het fietsen ervaar ik die spiritualiteit ook echt.’ Lachend voegt hij eraan toe dat zijn dagelijkse ommetje in “zijn achtertuin” duidelijk een sportieve activiteit is, en niet een pelgrimstocht.

De routeschrijver

‘Waarom ben je wandel- en fietsgidsen gaan schrijven?’, vraag ik hem. ‘Als je van koken houdt, hoef je toch ook niet meteen een kookboek te schrijven?’ Simone grinnikt even. ‘De belangrijkste reden is dat ik Italiaanse cammino’s bekendheid wil(de) geven. Ik ben ervan overtuigd dat een cammino je helpt om een beter persoon te worden. De pelgrimstocht naar Santiago in Spanje was al wel heel populair, maar cammino’s in Italië waren vrij onbekend.’ Zelf heeft hij in de zomer twee tot drie weken de tijd om te wandelen. ‘Ik hou ervan om verschillende ervaringen op te doen. Ik probeer elk jaar de *Coast to Coast* en/of de *Cammino di San Benedetto* te doen. Als ik die tochten in Italië meer bekendheid wil geven, waarom zou ik zelf ze dan niet zelf schrijven?’

Zo gezegd, zo gedaan. Voor bestaande routes, zoals de *Via degli Dei* en de *Via Romea Germanica* heeft hij alleen de weg beschreven. ‘Maar *Coast to Coast* en de *Cammino di San Benedetto* waren helemaal nieuw’, zegt hij. ‘Dat is veel ingewikkelder.’

Het idee voor de Cammino di Benedetto

Hij ontdekte het langeafstandswandelen in 2008 en 2009. Het was een fundamentele ontdekking; het opende zijn ogen. ‘In 2009 liep ik een deel van de Franciscaanse route: van Camaldoli, via La Verna en Assisi naar Loreto. Dat was een buitengewone ervaring. Ik heb in het verleden over de hele wereld kunnen reizen, maar ik realiseerde me dat ik mijn eigen land helemaal niet ken.’ In de kluizenarij van Camaldoli, waar Franciscus enige tijd heeft verbleven, kreeg hij het idee van de *Cammino di San Benedetto*. Waarom is er wel een cammino van Franciscus, dacht hij, en niet van die andere grote heilige, Benedictus?

‘Ik had al eerder kennisgemaakt met de kloosterregels van Benedictus; die vond ik fascinerend.’ Het idee om de cammino

vanaf zijn geboorteplaats Norcia, via het belangrijke klooster in Subiaco, naar zijn begraafplaats in Montecassino te ontwerpen, was snel geboren. ‘Daarna heb ik kaarten bestudeerd en een route gemaakt. Die heb ik verschillende malen uitgetest. De lokale bewoners hebben paden toegankelijk gemaakt, markeringen aangebracht, en relaties gelegd met de lokale overheden. Toen is ook de *Associazione Amici del Cammino* opgericht, een vereniging van lokale vrijwilligers die de Cammino beschermt en promoot, en beschikbaar is voor informatie en hulp aan pelgrims.’

Zo is ook *Coast to Coast* ontstaan. Daar staat geen heilige centraal, maar die loopt door het hart van Italië. Ook deze route heeft inmiddels een “vereniging van vrienden” die zorgdragen voor de route.

Als we inmiddels ruim een uur verder zijn; mijn espresso al lang en breed op is, is het ook tijd om afscheid te nemen. Met een zwaai, een *grazie* en een *a presto!* verbreken we de verbinding. Weemoedig staar ik nog even naar een zwart scherm.

► Assisi, Italia *Coast to Coast*

Alle gidsen van Simone Frignani zijn uitgegeven door Terre di Mezzo. Sommige zijn ook verkrijgbaar in het Engels, Duits en Frans. Behalve papieren gidsen zijn de gidsen ook als e-book verkrijgbaar. Momenteel is hij bezig een gids van de Rotta a Nord-Est te schrijven, een fietsroute van Trento naar Triëst.

Via degli Dei – 120 km van het Piazza Maggiore in Bologna naar het Piazza della Signoria in Florence.

Via Romea Germanica – 1.000 km van de Brennerpas naar Rome, door de Alpen, langs de Adriatische Zee, door de bossen van Emilia Romagna,

en de Toscaanse en Umbrische heuvels. Door dorpen en steden zoals Padua, Ferrara, Ravenna, Orvieto, Civita di Bagnoregio, Montefiascone.

Coast to Coast – 400 km van de Adriatische Zee tot de Tyrreen Zee, door de Marken, Umbrië, Latium en Toscane. Van Ancona naar Nocera Umbra, Assisi, Todi, Orvieto, Sorano, Sovana, Pitigliano en Orbetello.

Cammino di San Benedetto – 300 km in de voetsporen van de heilige Benedictus, van Norcia in Umbrië, via Subiaco, naar Montecassino in Latium.

LUXE EENVOUD, SOBER COMFORT

Syds Post (55) uit het Friese Berltsum liep in 2019 in veertig dagen vanuit zijn woonplaats naar Lausanne. Vorige zomer had hij graag de tweede helft willen lopen, maar corona gooide roet in zijn eten. Misschien dat het er deze zomer van komt.

'Ik probeer altijd zoveel mogelijk een sobere en eenvoudige slaapplek te vinden met eenvoudige voorzieningen. Ik kom dan meestal uit in kloosters, een gite communal, kerkelijke gebouwen, B&B, tiny houses op campings, jeugdherberg of bij particulieren. Qua maaltijden probeer ik zelfvoorzienend te zijn en voedzame maar eenvoudige maaltijden te bereiden. Ik kook bij voorkeur tussen de middag zelf een warme hap of in het logement 's avonds, indien daar een keuken aanwezig is. Met ongeveer vijventwintig euro per dag kom ik een heel eind.

Mijn meest bijzondere overnachtingsplek was een catechesatiegebouwtje in het Franse dorpje Chavanges. Het gebouwtje werd al jaren niet meer gebruikt door de parochie. Binnen was het ronduit smerig, geen douche, een keuken zonder kookplaat, geen verwarming en één bed met een matras die al heel wat meegemaakt had. In het gastenboek stonden slechts een handvol verhalen van pelgrims die dit gebouw sinds 2015 bezocht hadden. Maar het was er droog, ik was van de straat af en het was er veilig. Omdat de matras van twijfelachtig allure was en de vloer te smerig, koos ik ervoor om de tafels aan elkaar te schuiven, de thermoreest mat uit te rollen en met de voeten naar het christenbeeld in de slaapzak te schuiven. Zo had ik toch een gezegende nacht.'

lezersbijdrage

ARNOUD BOERWINKEL

Als pelgrim langs Amsterdamse Kruiswegstaties

Dit artikel is ontleend aan *Relocated Pilgrimage: an artistic Via Dolorosa in the heart of Amsterdam* door Lieke Wijnia (1985). Wijnia werkt als Conservator bij Museum Catharijneconvent in Utrecht en is als *fellow* verbonden aan het Centrum voor Religie en Erfgoed van de Rijksuniversiteit Groningen. Haar onderzoek naar *Art Stations of the Cross* werd ondersteund door het Sormanifonds.

De Via Dolorosa is de weg in Jeruzalem die Jezus met het kruis op zijn schouder zou hebben afgelegd, van de plek waar hij door Pontius Pilatus werd veroordeeld naar de berg Golgotha, de plaats van de kruisiging. Die tocht is in de loop der eeuwen op vele manieren in beeld vastgelegd, in de vorm van zogeheten Kruiswegstaties. Dat zijn veertien afbeeldingen die elk een moment vastleggen tussen de veroordeling en de graflegging van Christus. Op die manier werd het lijdensverhaal voor ongeletterde gelovigen uitgebeeld en voelbaar gemaakt. Nog steeds hangt er in talloze kerken en andere erfgoedplaatsen een dergelijke iconische serie beelden of schilderijen. Maar ook in processies en passiespelen worden sinds jaar en dag de onderdelen van de Kruisweg uitgebeeld. De Via Dolorosa vormt nog steeds een belangrijke bestemming voor pelgrims naar Jeruzalem.

In de kunst vormt het lijdensverhaal van Christus tot op de dag van vandaag een bron van inspiratie. Dat blijkt onder meer uit het project *Art Stations of the Cross* dat tijdens de vastentijd in het voorjaar van 2019 in de binnenstad van Amsterdam plaatsvond. Veertien kerken en andere "erfgoedlocaties" (bijv. een hogeschool, een concertzaal, een zorgcentrum) vormden samen een route van vijftien Kruiswegstaties. De Kruiswegstaties kregen vorm in bestaande of speciaal gemaakte kunstwerken. Deze belichtten niet alleen religieuze thematiek, maar ook actuele invalshoeken. Zo werd een relatie gelegd tussen het lijden van Christus en het hedendaagse lijden als gevolg van migratie, oorlog, vervolging en klimaatverandering. Kunsthistoricus en religiewetenschapper Lieke Wijnia deed onderzoek naar de vraag hoe een project als *Art Stations* kan worden beschouwd door de lens van pilgrimage.

De pelgrim tegenover de toerist

Dit kunstproject is een belangrijk experiment in de relatie tussen bedevaart en toerisme. De pelgrim en de toerist worden meestal gezien als twee contrasterende identiteiten. Maar dit kunstproject lijkt zich op het snijvlak hiervan te bevinden.

Aanvankelijk werden toerisme en bedevaart tegenover elkaar geplaatst, maar de muren van deze tweedeling verslijten langzaam maar zeker. Reizen, of het nu religieus of seculier is, doet iets met je. De motivaties voor het ondernemen van een pelgrimstocht en een toeristische tour zijn beide geworteld in de zoektocht naar authentieke ervaringen.

Zelfs wanneer mensen zichzelf begraven in anonieme menigten op het strand, zoeken ze een bijna heilige, vaak symbolische manier van "samen zijn", die over het algemeen niet beschikbaar is in het gestructureerde leven van het kantoor of de werkvloer. Andersom bestaat het op geloof gebaseerde reizen evenmin zonder elementen van technologie, vrije tijd of commercie. En zijn bezoekers aan het graf van Elvis Presley, Jim Morrison, of deelnemers aan een Star-Trek-evenement niet ook een soort pelgrims, vraagt Wijnia zich af.

De *Art Stations* route lag in zijn geheel in de historische binnenstad, vijf van de locaties in de rosse buurt. De deelnemers liepen van de ene locatie naar de andere, dwars door de drukke, bruisende straten van dit gebied, vol met toeristen. Deze combinatie van drukke straten en momenten van reflectie vormt misschien wel de kern van de traditie van de kruiswegstaties. Een dergelijke vorm van contrastwerking ervaar je als pelgrim ook.

De traditie van kruiswegstaties

De vroegste bronnen over de kruiswegstaties zijn terug te voeren op een reisverslag uit 384, waarin een Spaanse non melding maakte van het gebruik

► *'Madonna del Mare Nostrum'* van Hansa Versteeg (oil on canvas 125 x 125 cm), www.hansaversteeg.com

van mensen die over de Via Dolorosa liepen. In de loop van de tijd veranderden de indicaties van gebeurtenissen die zich op dit pad hadden afgespeeld van eenvoudige inscripties tot de opkomst van kapellen bij de specifieke haltes langs de route. Kruisvaarders die terugkeerden uit het Heilige Land introduceerden de praktijken in Europese contexten. Dit vertaalde zich naar de opkomst van schilderijen met belangrijke momenten langs het pad die in kerken werden geplaatst. Aanvankelijk varieerden de afgebeelde onderwerpen en het aantal evenementen (tussen vijf en drieënveertig). In de loop van de tijd ontstond de iconische reeks van veertien staties. Negen van de veertien worden genoemd in het Nieuwe Testament; vijf hebben hun oorsprong in legendes en volksverhalen. In de twintigste eeuw is een vijftiende statie ontstaan: de wederopstanding. Deze statie versterkt het mysterie van leven na de dood, van lijden dat leidt tot nieuwe levensvormen. Tijdens de vastentijd wordt traditioneel op vrijdag de meditatieve ronde langs de veertien staties in de kerk gemaakt, met als hoogtepunt Goede Vrijdag. Passages uit het passieverhaal worden verteld en door middel van gebeden en meditaties wordt het lijden van Jezus in verband gebracht met hedendaagse vormen van lijden. In de *Art Stations* route was de wederopstanding als vijftiende statie eveneens opgenomen.

Thuis zijn in het leven

Een tocht langs deze veertien locaties (twee staties bevonden zich in hetzelfde gebouw) kan interessant zijn voor “pelgrims” die op een alternatieve manier op zoek willen naar zichzelf, naar verbinding en vooral naar een manier om thuis te zijn in het leven. Door kunst, passie, compassie en gerechtigheid te verbinden met de staties van Jezus’ Via Dolorosa word je geconfronteerd met het heilige en het profane; in de beelden, op straat, in kathedralen en in verborgen ruimtes waarvan je niet eens wist dat ze bestonden.

**Reizen, of het nu
religieus of seculier is,
doet iets met je.**

Bij een enquête onder de bezoekers van *Art Stations* bleek dat sommigen het contrast met de drukte op straat als vervelend ervoeren, een afleiding van hun streven naar een reflectieve ervaring. Veel deelnemers echter ervoeren deze interactie tussen de contemplatieve route en zijn bruisende omgeving als zeer relevant in hun beleving van de kunstwerken. Vooral in verband met de verschillende vormen van lijden die via de kunstwerken te zien waren. Bij het lopen van de ene plek naar de andere werden mensen direct geconfronteerd met de realiteit van de thema’s van alledaags lijden die in de kunstwerken aan de orde kwamen. Of men nu gelovig was

of niet, er was veel waardering voor de verbinding tussen de kunstwerken die de actualiteit in relatie tot het passieverhaal aan de orde stellen. Zo werd zichtbaar hoe lijden altijd een onderdeel is geweest van de menselijke geschiedenis, en ontstond een verband tussen de tijd van Jezus en de huidige tijd.

Overeenkomsten met pelgrimstocht

Een van de overeenkomsten tussen deze bijzondere tocht door de Amsterdamse binnenstad en een pelgrimstocht is de ervaring van wat Wijnia omschrijft als “historische verbondenheid”. Dat kan zijn met de christelijke traditie (en met de persoon Jezus), maar ook met historische gebeurtenissen. Een van de kunstwerken verwees bijvoorbeeld naar de Holocaust en bevond zich in de Reinwardt Academie. In dit gebouw was tijdens de Tweede Wereldoorlog een school gevestigd. Alle joodse leerlingen en leraren werden naar concentratiekampen gedeporteerd. Door dit kunstwerk te zien als onderdeel van een grotere “statieroute” ontstond een gevoel van verbinding tussen hedendaagse deelnemers en mensen die vóór hen hadden geleefd.

Een andere overeenkomst met een pelgrimstocht is dat de deelnemers zich bewust buiten de routine en tijdsdruk van alledag plaatsten. Hun focus lag op het lopen van deze route en het creëren van nieuwe herinneringen, door middel van hun betrokkenheid bij de geschiedenis en

► Yona Verwer and Katarzyna Kozera, *Troubled Waters* (detail, 2018)

rituelen die ze onderweg tegenkwamen. Maar het project stimuleerde ook contacten tussen de deelnemers onderling en betrokkenheid met de geportretteerde personen.

Tot slot is ook de "open-eind-ervaring" voor veel pelgrims herkenbaar. Tijdens het lopen van de route hadden de deelnemers niet voldoende tijd en ruimte om de veelheid aan indrukken te verwerken, dit gebeurde pas in de dagen en weken na hun deelname. Door het soort kunst en de associatieve manier waarop het tentoongesteld werd, raakte *Art Stations* grote sociaal-politieke kwesties aan, die niet gemakkelijk kunnen worden opgelost. Als zodanig bood *Art Stations* geen eenduidige antwoorden, maar moedigde het mensen aan om na te denken over hoe zij zich verhouden tot de aangestipte problemen. Dit komt overeen met de manier waarop pelgrims hun ervaringen

verwerken, maanden en soms zelfs jaren nadat de fysieke tocht is voltooid.

Overgangsfase

Een pelgrimstocht markeert vaak een overgangsmoment tussen twee levensfasen: je sluit een periode af, gaat op stap, laat alledaagse routines, verwachtingen en sociale status achter je en doet nieuwe ervaringen op. Na terugkeer kan het nog een hele tijd duren voordat de ervaringen zijn verwerkt en je een nieuwe levensfase instapt. Voor deelnemers aan de tijdelijke route van de *Art Stations* gold deels hetzelfde: ze waren met elkaar verbonden door hun deelname, verbonden met het thema van de route, met de kunstwerken en de wandeling tussen de locaties. En ook bij hen kan na thuiskomst een overgangsfase ontstaan tussen het verwerken van hun indrukken en interpretaties en het zetten van een nieuwe stap in hun leven.

Het internationale tentoonstellingsconcept *Art Stations of the Cross* over de verbinding tussen het passieverhaal en hedendaags sociaal onrecht vond voor het eerst plaats in Londen in 2016. In de daaropvolgende jaren vonden tentoonstellingen plaats in Washington D.C. en New York City. Nadat de fysieke *Art Stations* route in Deventer in 2020 door de Coronacrisis voortijdig moest sluiten, is in 2021 een digitale route opgezet. Deze is te vinden via www.luceartsandreligion.org/global-2021. Voor de komende jaren staan Detroit en Vancouver op de planning.

lezersbijdrage

LUXE EENVOUD, SOBER COMFORT

Carel Govaarts is zeventig en woont in Loon op Zand, onder de rook van de Efteling. In 2016 vertrok hij van daar op de fiets naar Santiago, in 2018 naar Slovenië en in 2019 fietste hij naar Rome. Elke zomer was hij gemiddeld zes tot acht weken onderweg.

'Ik heb geleerd', vertelt hij, 'nauwelijks een planning te maken. Dit maakt voor mij de beleving onderweg veel intenser. Afhankelijk van de vele ontmoetingen onderweg, bezoek aan interessante plaatsen of musea en het volop genieten van de natuur, zie ik dagelijks wel, waar ik uit kom.' En zo zet hij zijn tentje afwisselend op bij een boer, op een camping, of slaapt hij – als het zo uitkomt – in een klooster of albergue. 'Als ik in mijn tentje overnacht, verloopt het dagelijkse ontwaken en opstarten meestal volgens een vast ritueel. Relaxed wakker worden, met eerst een korte innerlijke heroriëntatie, waar ben ik, wat hoor ik, wat voel ik, elke ochtend sowieso heel dankbaar en bevoorrecht. Gelijktijdig met het rekken en strekken geniet ik volop van de natuurlijke omgeving. Vervolgens wassen, zo mogelijk douchen, koffie zetten, tent afbreken, slaapgerei inpakken en ruim tijd nemen voor het

► Oberinntal tussen Imst en Landeck

ontbijt. Om tenslotte bepakt en bezakt afscheid te nemen van eventuele medekampeerders, beheerder of eigenaar van de kampeerplek. Hoe anders verliep dit opstart-ritueel op een erg fraaie camping nabij Florence. 'Zet je tentje maar tussen de bomen werd mij vriendelijk geadviseerd'. Tussen de bomen was echter nogal stenig, alleen direct ernaast lag een meer donzig groen grasveld met een enkele boom. De keuze was snel gemaakt. Na een heerlijke nacht werd ik om 06.00 uur niet door mijn biologische klok gewekt, maar door een hevige stortbui op mijn tentje. Na vijf minuten stopte deze bui plotsklaps, om na enkele minuten weer in volle omvang los te barsten. In een bergachtige omgeving kan het weer weliswaar onverwacht omslaan, maar zo extreem? Alles komt goed, maar wat zou dit kunnen zijn? Na de tweede overweldigende regenbui sprong ik enigszins in verarring uit mijn tentje. Wat ik tot mijn verbazing zag, was een in de grond verborgen volautomatische sproei-installatie, die twee meter naast mijn tentje volgens een vast patroon het donzig groene grasveld van een krachtige hoeveelheid water voorzag. Ondanks de verstoring van mijn opstart-ritueel voelde ik me geweldig, dankbaar en enorm bevoorrecht!'

THEO COOLEN

Humeur

Mensen hébben een humeur, maar ze zĳn het niet. Iedereen stapt wel eens met het verkeerde been uit bed.

Vertrokken vanuit Waverveen moet ik door de strengere coronamaatregelen in België en Frankrijk om die landen heen lopen en dus een omweg maken op weg naar Assisi en Rome. Ik loop in het Rijndal en hoop de Via Francigena op te pikken in Basel.

Die ochtend kroop ik met het verkeerde been uit mijn slaapzak. Slecht gehumeurd dus. Wéér die tent zeiknat door de dauw. Spullen passen vandaag niet lekker in die rugzak. Kopje thee valt om. Je kent dat wel....

Als ik na lang gerommel met mijn rugzak eindelijk weer op pad kan, lijkt het over te zijn. Maar dan kom ik in een stadje met een groot plein, tevens vijfsprong, zonder straatnaam- en richtingbordjes. Geen idee waar ik naar toe moet.

Terwijl mijn humeur steeds verder wegzakt, hoor ik achter me: *'Haben Sie feuer?'*

Ik kijk om en zie een oudere man met een asgrauw gezicht die een sigaret omhoog houdt. Ik heb lucifers, denk ik dan, maar die zitten onderin mijn rugzak, in het etui van de kookspulletjes.

Ik aarzel. Dan, voordat ik het besef, antwoord ik kortaf: *'Nein, hab'ich nicht'* en kies snel de straat in zuidelijke richting. Het duurt niet lang of er begint iets in mij te knagen. Waarom gaf ik die man nou niet even een vuurtje? Ik, die zoveel gulheid, behulpzaamheid, gastvrijheid ontmoet op mijn tocht. Ik twijfel. Zal ik omdraaien? Maar roken is slecht. Die man ziet er al zo slecht uit. En dan zou ik op straat mijn rugzak moeten uitpakken. Er komt vast nóg wel iemand aan wie hij het kan vragen. Dus loop ik door. Maar mijn rugzak voelt ineens een stuk zwaarder. Dankzij die ene lucifer....

Einde aan de vriendelijkheid?

Een paar dagen later arriveer ik bij een vrienden-op-de-fiets adres dat ik heb besproken. De gastvrouw

nodigt me aan tafel. Haar dochter komt op bezoek en schuift aan. We hebben gedrieën een heel mooi en open gesprek. In die sfeer besluit ik spontaan, omdat het voorval me nog steeds zwaar op de maag ligt, het aan hen te bekennen. Ze vallen me heel lief bij, met precies dezelfde argumenten die ik zelf ook al had. Het geeft wat verlichting, maar toch.

En ik merk dat bij mij de angst groeit dat het van nu af gedaan zal zijn met alle vriendelijkheid die ik steeds ontmoet. En dat vind ik dan óók niet okee van mezelf: alsof je alleen de ander zou moeten helpen omdat je anders zélf geen hulp krijgt.

Een paar dagen later arriveer ik na de langste etappe tot nu toe in Basel. Daar is een grote Münster-kerk. Dus, redeneer ik, een stempel én vast opvang voor pelgrims. De laatste kilometers slaat het weer om en in de regen arriveer ik bij de monumentale kerk. Die is net gesloten. Wat nu? Ik klamp een meneer aan om te vragen waar de pastoor woont. Die meneer loopt haastig door met een afwerend gebaar: *'Nein, Nein!'* Ik denk: zie je wel, geen hulp meer voor deze jongen. Dan zie ik een student die een van de bijgebouwen binnen gaat. Hem vraag ik hetzelfde. Geen idee, zegt-ie, maar een mevrouw die toevallig boven het raam open had, roept naar beneden: *'Was möchten Sie?'* Wacht, ik kom wel naar beneden! Zij loopt met me mee naar een bureau om de hoek, verbonden aan de kerk. Uiteindelijk krijg ik daar het adres van een jeugdherberg. Ik moet dus voortaan voor straf mijn onderdak duur betalen, denk ik, als ik de schokkend hoge prijs van 86 euro moet betalen (voor een jeugdherberg nota bene!). Zwitserland dus!

'Geht nicht!'

De volgende morgen echter komt de climax in dit verhaal van vervlogen geluk.

Bij het ontbijt zie ik al dat het buiten een beetje miezert. Tegen de tijd dat ik bepakt en wel buiten kom, gutst de regen met bakken uit de lucht. Ik loop weer naar die kerk want ik wil een stempel; en dan

gauw weer op pad. De kerk gaat pas om elf uur open. Het is half elf. Ik schuil in een portiek ertegenover. Uit de kerk klinkt muziek: er is een orkest aan het repeteren. Dan loopt er om vijf over elf een meneer haastig naar de kerkdeur. Hij heeft een sleutel. Ik loop snel naar hem toe en vraag om een stempel. *'Geht nicht!'* zegt hij bars, *'Orchesterprobe'*. Ik dring aan, bijna smekend, reik hem mijn pelgrimspaspoort voor de stempel, zeg dat ik buiten wel zal wachten. Maar hij gaat haastig naar binnen. Klabam, deur dicht. Boos en verdrietig sta ik in de plenzende regen. Wat een chagrijn, grom ik. Even een stempeltje zetten, wat is dat nu voor moeite? Dan besluit ik naar het bureau van gisteravond te gaan. Een allervriendelijkste mevrouw doet open. Ik leg haar alles uit, vertel haar over die barse meneer en vraag of zij een stempel heeft. Dat heeft ze niet, maar ze belt die barse meneer. *'Het is echt een heel lieve man hoor'*, zegt ze. *'Hij was wat laat vanmorgen. Ze belden al van het orkest, waar hij bleef. Ga er maar gauw naartoe, hij wacht op je, zelfde deur.'*

En inderdaad, hij koekeloert al om het hoekje, waar ik blijf.

Binnen krijg ik mijn stempeltje. Ik bedank hem. *'Jaja, schon gut'*, zegt hij haastig, terwijl hij me de deur uit werkt. Ik probeer zijn blik te vangen, maar hij kijkt weg.

'Nicht nur für den Stempel', zeg ik tegen hem. Dan kijkt hij me wél aan en vraagt: *'Ja, wofür denn sonst?'* Ik vertel hem dat ik door hem weer eens begrepen heb dat als iemand nee zegt, dat hij dan niet een "nee" is, maar dat hij misschien op dat moment geen ja heeft. Even is het stil, dan, weer haastig: *'Gehen Sie jetzt, gute Reise'*. De deur valt in het slot.

Ik sta buiten in de regen en het is net alsof uit mijn rugzak die zware lucifer op de grond valt.

JOHNNY BROCK

Een beetje Italiaans

'Onze Taal' is een maandblad voor liefhebbers van de Nederlandse taal en wordt in een oplage van 22.500 stuks verspreid onder de leden van het Genootschap Onze Taal. Een van de steeds terugkerende rubrieken heet 'Nieuw in het Nederlands'. In deze rubriek worden mensen aan het woord gelaten die op latere leeftijd Nederlands trachten te leren en vertellen ze hoe het hen vergaait om deze soms onbegrijpelijke taal onder de knie te krijgen. In de novembereditie maakten we kennis met de Italiaanse Claudia Crocco. Zij verhuisde in 2004 naar België en werd twee jaar later aangeworven als docent Italiaanse taalkunde aan de universiteit van Gent. "Uitdagend als student en fascinerend als taalkundige", zo noemt zij het leren van de Nederlandse taal met een grammatica vol subtiliteiten

die er een echt mijnenveld van maken. "Interessant en leuk om te vernemen", zo vond ik en dacht: "Nou, maar jullie Italianen kunnen er ook wat van!" In 2016 maakten mijn vrouw en ik onze eerste pelgrimstocht; a piedi van Wanroij via Rome naar Santa Maria di Leuca in de hak (nel tallone) van Italië, om en nabij 3.000 kilometer. Het leek ons nuttig om dan een beetje Italiaans te kunnen spreken, op latere leeftijd net als de personen in de rubriek. Nu, bijna vijf jaar later, kan ik me best wel een beetje redden maar daar waar mevrouw Crocco het Nederlands een mijnenveld voor anderstaligen noemt, daar mag het Italiaans toch minstens ook die titel dragen. Ook in deze melodieuze sneltreintaal zijn de superlatieven 'uitdagend en fascinerend' slechts een understatement: denk aan de

vele onregelmatige en wederkerende werkwoorden; persoonlijke voornaamwoorden die onderwerp, lijdend voorwerp of meewerkend voorwerp kunnen zijn; de variatie in 'nodig hebben' (*avere bisogno di, ci vuole, metterci, impiegare*) en het gebruik van voorzetsels; een andere zinsbouw en moeilijke klemtonen, etc. Na vijftien jaar in Vlaanderen zijn voor de Napolitaanse Claudia slechts nog humor, nuances en snelheid vatbaar voor verbetering. Om jaloers op te worden. Toch ben ik heel content, want met mijn *po' di lingua Italiana* veranderde voor ons pelgrimeren in pelgrimeren-PLUS. Ik blijf op cursus want het is leuk en omdat het niet anders kan '*io parlo come mangio*'. Wij wensen alle pelgrims *un meraviglioso pellegrinaggio*.

lezersbijdrage

LUXE EENVOUD, SOBER COMFORT

Voor **Bea Weinberg** stond vorig jaar de tocht naar Rome op het programma. Maar dat ging – om bekende redenen – niet door. Van 2004 tot 2007 liep ze in etappes naar Santiago. In haar *wheely* had ze o.a. een klein tentje en kookspullen. Het tentje om in geval van nood onderdak te bieden; de kookspullen om gewoon elke dag zelf te koken.

'Heel soms, ging ik me te buiten aan iets lekkers in een restaurant met een goed glas wijn. Maar in het algemeen heb ik het niet gezocht in luxe of minder luxe hotels. Ik sliep vaak in trekkershutten op campings. Meestal liep ik het gemeentehuis binnen en dat leverde in Frankrijk bijvoorbeeld het adres op van een ex-pelgrim die onderdak verschafte aan medepelgrims. Maar ook de plaatselijke pastorie bracht soms uitkomst. Ik heb een keer geslapen in een leegstaande

caravan achter een boerderij, boven de landbouwmachines in een boerenschuur, in een 16e-eeuws houten huis dat door de gemeente werd beheerd; en ook een keer in een daklozenopvang. En dan waren er nog de kloosters en de Foyer des Jeunes Travailleurs. Toen er alleen een duur hotel was, sliep ik in m'n tentje. Verder was er een keur aan gîtes uit de lijst van onderkomens langs de Via Limocensis en de Camino Frances. In jeugdherbergen werd ik soms bekeken alsof ik van een andere planeet kwam. Het mooiste was misschien wel een plekje op de grond in de congressaal van het bisschoppelijk paleis in Périgueux, omdat alle kamers vol waren en de gastenbroeder mij niet nog vier kilometer wilde laten lopen naar de jeugdherberg. Soms was het onderkomen gratis, soms voor een donativo, maar altijd liet ik iets achter voor de beheerder van het dak boven mijn hoofd. Kortom, een keur van onderkomens waar ik intens dankbaar voor was. Ik zou het niet anders hebben willen doen.'

Reageren op wat u leest

Wilt u reageren op een van de verhalen uit deze OMNES? Roept een artikel herkenning op, instemming of gefronste wenkbrauwen?

Heeft u tips voor verbeteringen, nieuwe verhalen, verfrissende invalshoeken? Kent u of bént u iemand met een bijzonder pelgrimsverhaal?

Laat het ons weten en mail uw epistel naar:
redactie@pelgrimswegen.nl

De Vereniging Pelgrimswegen naar Rome is opgericht op 27 oktober 2007 te Houten. Zij wil de belangstelling voor pelgrims- en bezinningstochten naar Rome, te voet of op de fiets, vergroten en verdiepen.

Zij doet dit door:

- het beschikbaar stellen van informatie
- het uitwisselen van ervaringen
- het onderhouden van contacten met organisaties met vergelijkbare doelstellingen in binnen- en buitenland
- het verbreiden van kennis over tochten naar Rome en andere soortgelijke bestemmingen.

Op onze website www.pelgrimswegen.nl staat informatie voor wandelaars en fietsers over alle aspecten van het pelgrimeren naar Rome. Tenminste vier maal per jaar ontvang je een digitale nieuwsbrief en twee maal per jaar ontvang je dit magazine OMNES. In de maand november verwelkomen we alle leden en niet-leden op de jaarlijkse ontmoetingsdag.

Pelgrimsartikelen

Op onze website vind je de mogelijkheid diverse artikelen zoals speld, wimpel of badge te bestellen. Ook kun je daar alle informatie vinden met betrekking tot het lidmaatschap.

Bestuur van de Vereniging

Roel Kamerling voorzitter, Dick van Maanen vice-voorzitter, Femke Heemskerk secretaris, Bart van den Dolder, penningmeester, Henriët Griffioen, Robert Jansen en Guus Wesselink leden.

Redactie OMNES, nieuwsbrief, sociale media en website

Leo Baeten, Arnoud Boerwinkel (hoofdredactie OMNES), Theo Coolen, Everdiene Geerling (Facebook en Twitter), Luc Gregoir, Titia Meuwese (nieuwsbrief en website), Hans Overgoor, Arnold Spijker, Ben Teunissen (beeld- en tekstredactie), Guus Wesselink (contactpersoon vanuit het Bestuur).

Redactieadres

Henk Oomspad 11, 1034 WS Amsterdam.
redactie@pelgrimswegen.nl

Opmaak

Laura van Roemburg, Amsterdam.
www.lauravanroemburg.nl

Druk

Reliëfdrukkerij Bol, Leeuwerikweg 19, 5941 AL Velden.
© Vereniging Pelgrimswegen naar Rome
Oplage: 1.100 exemplaren

Fotoverantwoording

De foto op de omslag is afkomstig uit het beeldarchief van de vereniging PnR. De foto op de achterkant is gemaakt door Arnoud Boerwinkel, ergens tussen Deventer en Olst.

A photograph of a forest path. In the foreground, a large tree trunk is covered in moss and lichen. A white sign with black text is attached to it. In the background, another tree trunk is visible with a sign that says "Liefde". The path is covered in green moss and fallen leaves.

Liefde

Soms, vanuit die ene stap
opeens het pad weer te
betreden

Waarvan je dacht: bestaat
dit nog ?

Dit was van ooit

Maar is weer nu

Op dat pad schoorvoetend
verder gaan

En soms zomaar vanuit die
volgende stap

het pad met liefde
te bewandelen

Dick van de Heuvel